Инв. №

Тошкент оқшоми

Ижтимоий-сиёсий шаҳар газетаси

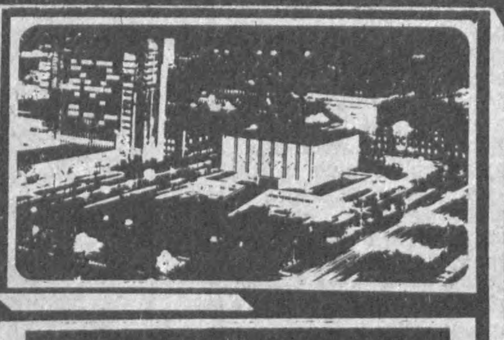

Газета 1966 йил 1 июлдан чиқа бошлаган

№ 196 (8. 394) ◆ 1993 йил 3 ноябрь, чоршанба ◆ Сотувда эркин нархда

ДОЛЗАРБ МАСАЛАГА БАҒИШЛАНДИ

2 ноябрь куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасида оммавий ахборот воситалари мухбирлари учун матбуот конференцияси ўтказилди. Унда Республика Бош вазирининг ўринбосари Б. Ҳамидов, молия вазирининг биринчи ўринбосари Т. Н. Гусакова, Ўзбекистон Марказий банки бошқарувининг раиси Ф. Муллажонов иштирок этди.

«Янги рубль минтақаси»да ҳозир аҳвол қандай? Ўзбекистон ўзининг миллий валютасига ўтадими? Бу саволлар, табиийки, республикамизда яшовчи ҳар бир кишини ғоят қизиқтирмоқда. Журналистлар билан учрашув ана шу долзарб масалага бағишланди.

— Биз аввалига «ягона», кейинчалик эса олтита республика иштирокидаги «янги рубль минтақаси»да қолиш ҳақида Россия Федерацияси ҳукумати билан келишган эдик, — деди Б. Ҳамидов мухбирларга. — Лекин 1993 йилги пул намунаси — айтиш мумкинки, Россия миллий валютасининг муомалага чиқарилиши, айниқса, «янги рубль минтақаси» теварагида рўй бераётган воқеалар Россия ҳукумати раҳбарларининг бу хусусдаги гап-сўзлари унчалик самимий эмаслигидан дарак бераётир. Ҳолбуки, Ўзбекистонда ана шу келишувларга мувофиқ молия, солиқ ва банк тизимини ўзаро яқинлаштириш борасида бир қанча ишлар амалга оширилган, нуфузли комиссия, экспертлар республикамизнинг иқтисодий ривожланиш даражасини батафсил ўрганиб чиқиб, ижобий хулосага келган эди. Лекин, Ўзбекистонни янги нақд пул намуналари билан таъминлаш борасида қўйилаётган, илгари назарда тутилмаган, хусусан, пулни давлатлараро қарз сифатида бериш, унинг ярим миқдорини олтин билан кафолатлаш каби шартлар бизни ўзгача йўл тутишга мажбур қилмоқда. Хуллас, шароит Ўзбекистонда миллий валютани жорий этиш дастурини тезлик билан ишлаб чиқишни тақозо этаётир.

— Россия Марказий банки билан йил бошидан буён музокара олиб борамиз, — деди Ф. Муллажонов. — Аммо бир тўсиқ бартараф қилинса, бошқаси пайдо бўлмоқда. Бу ҳаракатлар Ўзбекистонни «рубль минтақаси»дан четлатишга қаратилгандек таассурот қолдиради. Республика Президенти Ислом Каримов раҳбарлигида миллий валютамизга ўтиш учун пухта ҳозирлик кўриб қўйилган. Агар шароит талаб этса, биз бу ишни амалга оширишга тайёрмиз.

Шундан кейин матбуот конференцияси қатнашчилари журналистларнинг бир қанча саволларига батафсил жавоб қайтардилар.

ЎзА мухбирининг «Пул алмаштириш масаласи, албатта, республикамиз аҳолисини ташвишлантиради. Бу ҳақда нима дея оласиз?» деган саволига жавобан Бош вазир ўринбосари Б. Ҳамидов шундай деди:

— Ташвиш ва хавотирга ҳеч қандай ўрин йўқ. Пул алмаштириш тартиби, муддати пухта ишлаб чиқилади. Бу борада юртбошимиз қайта-қайта таъкидлаганидек, «етти ўлчаб, бир кес» мақолига амал қилган ҳолда иш тутилади. Ҳеч кимнинг пешона тери билан топган пули «куйиб» қолишига йўл қўйилмайди.

(ЎзА).

РУБЛЬ ЗОНАСИ: ҚОИДАСИЗ ЎЙИН

Сўнгги ойларда «Янги тусдаги рубль зонаси» теварагида юз берган воқеалар Россиядаги ҳамма билан зўравонлик нуқтаи назаридан гаплашишга интилаётган Россия сиёсатчиларининг андишасизлиги тобора кучайиб бораётганидан далолат бермоқда. Улар ўзларини «демократ» деб ҳисоблаб, МДҲдаги ҳамкорларига нисбатан тазйиқ ўтказиш, зўравонлик усулларидан тобора кўпроқ фойдаланишмоқда. Чамаси, яқин ўтмиш хотиралари, марказ юзлаб халқларнинг тақдирини ҳал қилган, ҳамма Москванинг иродасини сўзсиз бажарган даврларни қўмсаш Россиядаги янги раҳбарларнинг бир қисмига тинчлик бермаётганга ўхшайди.

Россияда 1961 — 1992 йилларда чиқарилган пуллар алмаштирила бошлаган пайтдаёқ, бу тадбир МДҲ мамлакатларига қарши қаратилгани равшан эди. 1993 йил намунасидаги янги пулларнинг муомалага чиқарилиши, аслини олганда, Россия миллий валютасини жорий этиш эди. МДҲ мамлакатлари билан эришилган аҳдномалар бузилиб, шу тадбир амалга оширилди. Россиянинг янги раҳбарлари ўз валютасини жорий этаётган мамлакатлар зиммасига Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги давлат бошлиқлари кенгашининг 1992 йил 6 июлда Москва шаҳрида бўлиб ўтган мажлисида қабул қилинган «Айрим давлатлар миллий валютани жорий этган тақдирда рубль зонасидаги давлатларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги битимнинг 1-моддасига мувофиқ рубль зонасидаги бошқа давлатларни уч ой олдин огоҳлантириш мажбуриятини юклайдиган шартнома остига Россия ҳукумати ҳам қўл қўйганлигини бутунлай «унутиб» юбордилар.

Россия раҳбарларининг айримлари катта ваъда ва кафолатлар билан зиммаларига ана шу мажбуриятни олган бир пайтда бошқалари ўз валютасини жорий этишга ҳар томонлама тайёргарлик кўргани мана энди равшан бўлиб қолди. 1992 йил декабрида чиқарилган янги пуллар фақат Россия банкларига тарқатилди; 1992 йилнинг ёзидан бошлаб МДҲ мамлакатларидан тўловларни ўтказиш тўхтатиб қўйилди, Ҳамдўстлик республикалари учун махсус аъзолик ҳисоб варақалари жорий этилди, матбуотда мана шу бир томонлама тадбирга жамоатчилик фикри тайёрлана бошланди.

Россия зиммасига олган мажбуриятларни бузиб, ҳамкорларини ғоят оғир аҳволга солиб қўйди. Россия ҳудудида бир дақиқада ўтмас матаҳга айланиб қолган ўнлаб миллиард сўм пул Ўзбекистонга ҳамда рубль зонасидаги бошқа мамлакатларга оқиб кела бошлади.

Бунинг натижасида республика истеъмол бозорида қийинчилик билан сақлаб турилган мувозанат бузилди. Пулнинг ҳаддан ташқари қадрсизланиши бошланиб кетди, умумий иқтисодий вазият беқарор тус ола бошлади.

Бироқ, Москвада МДҲ мамлакатлари билан алоқаларнинг узилиши ёки бу алоқаларнинг қийинлашуви Россиянинг ўзи учун ҳам катта чалкашлик туғдиришини тушунадиган кучлар топилди. Улар Россия иқтисодий жиҳатдан Ўзбекистон ҳамда собиқ СССРдаги бошқа давлатлар билан чамбарчас боғлиқлигини тўла-тўкис тушунадилар. Чунончи, Россиянинг тўқимачилик саноати Ўзбекистон пахтасига қарам бўлиб қолган, хомашё учун тўлашга пул йўқлиги сабабли Россиядаги кўп фабрикалар бекор турибди.

СССР парчаланганидан сўнг икки йил ичида давлатлар ўртасидаги иқтисодий алоқалар сустлашган бўлса-да, бутунлай ўзгариб кетгани йўқ. Уларни тубдан ўзгартириш учун хўжаликларни қайтадан ихтисослаштириш бутун халқ хўжалигининг ички тузилишини чуқур ислоҳ қилиш, саноати ривожланган мамлакатлар аллақачон эгаллаб олган жаҳон бозорига чиқиш учун рақобатбардошли маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмини кескин кўпайтириш зарур. Лекин бунинг учун ривожланаётган иқтисодиётда ҳам ўнлаб йил вақт кетади, таназзулга учраган хўжаликда эса, унинг ички тузилишини ўзгартириш жараёни тағин ҳам узоқроқ давом этади.

Олти давлат раҳбарлари шуни англаб, сентябрь ойида янги тусдаги рубль зонаси ҳақидаги битимни имзоладилар. Ўзбекистон республикасининг пул тизимини Россия Федерациясининг пул тизими билан бирлаштириш тўғрисида икки томонлама шартнома ҳам тузилди.

Ўзбекистон ана шу аҳдномаларга мувофиқ равишда зиммасига республиканинг молия, солиқ ва банк тизимларини Россия тизимларига яқинлаштириш, пул-кредит ва валюта сиёсатини Россия билан мувофиқлаштириш мажбуриятини олди. Шунингдек, республика Россия банки чиқараётган рублни бирдан-бир қонуний тўлов воситаси деб эътироф этиш, рублнинг қийматини сақлаб туриш учун олтин — валюта заҳираларининг ягона қўшма жамғармасини барпо этишда қатнашиш мажбуриятини ҳам олди.

Ўз навбатида Россия Ўзбекистонни нақд пул билан таъминлаш, иккала мамлакат хўжаликлари ўртасида бевосита ҳисоб-китоб қилишга ўтиш, республикамиз корхоналарининг нақд пулсиз маблағларини тенгма-тенг асосда Россиянинг нақдинасиз рублларига айлантириш мажбуриятини олди.

Шу йилнинг сентябрь-октябрь ойларида Ўзбекистон — Россия икки томонлама комиссияси мутахассисларининг саккизта учрашуви бўлиб ўтди. Бу учрашувларнинг ҳар бирида Ўзбекистон зиммасига олган мажбуриятларни тўла-тўкис бажараётгани қайд этилди. Комиссия, жумладан, амалдаги қонунларда ва қонун асосида чиқарилган ҳужжатларда иккала мамлакат пул тизимларини бирлаштиришга тўсқинлик қиладиган муҳим тафовутлар йўқлигини таъкидлади. Ўзбекистон ва Россия иқтисодиётининг ҳолатини кўпчилик кўрсаткичлар бўйича қиёсий баҳолаш асосида давлатларимиз пул тизимларини бирлаштириш мумкин, деган хулосага келинди.

Қуйида Ўзбекистон Республикаси ва Россия Федерацияси иқтисодий тараққиётининг асосий кўрсаткичлари келтирилади (шу йил январ—август ойларидаги маълумотлар фоиз ҳисобида):

ўсиш (камайиш) суръати	1992 йил		1993 йилнинг 9 ойи	
	Ўзбекистон	Россия	Ўзбекистон	Россия
ялпи ички маҳсулот	90,4	81,5	101,0	85,0
миллий даромад	87,1	79	100,2	85,5
саноат маҳсулоти ҳажми	93,8	81,2	102,5	83,5
истеъмол моллари ишлаб чиқариш	100,4	84	113,5	89
чорва маҳсулотлари етиштириш (жами)			11	87

Ўзбекистон ўз мажбуриятларини бажариб, иккинчи томоннинг ҳам шундай йўл тутишига умид қилган эди. Бироқ республикамиз ҳукуматининг қатъий ва изчил ҳаракатларига жавобан илгари писанда қилинмаган ва ҳеч нарсага асосланмаган талаблар қўйилди.

Асоратга солувчи шундай шартлар қўйилмоқдаки, булар ягона рубль маконининг муҳимлиги ҳақида гапираётган айрим Россия раҳбарларининг самимийлигига шубҳа туғдиради. Шу шартлар аслида Ўзбекистонни рубль зонасидан қисиб чиқаришга қаратилган. Ана шу шартлар орасида қуйидаги талаблар бор:

1. Етказиб берилаётган пулларни давлатлараро кредит сифатида расмийлаштириш.

2. Ўзбекистон Республикасидаги нақд ва нақдинасиз пулларнинг камида 50 фоизига тенг миқдордаги олтин ва америка долларини гаров сифатида Россия Федерациясининг Марказий банкига ўтказиш.

3. Эски рублларни Россиянинг янги рублига ҳар 3 сўмига 1 сўм миқдорида алмаштириш. Бу талаб ҳам илгари эришилган аҳдномаларни бузиб, Тошкент шаҳрининг Россия рубллари яширинча харид қилинаётган ва сотилаётган Олой бозоридаги нархлар асосида пайдо бўлди. Бу бозордаги рублнинг қиймати чайқовчилик оқибати эканини у ишнинг ҳақиқий аҳволини акс эттирмаслигини тушуниш учун иқтисодий маълумотли бўлиш шарт эмас. Турмушда учрайдиган бир мисолни давлатлараро ўзаро муносабатларга асос қилиб олиш мумкинми, ахир!

1993 йилнинг августига қадар Ўзбекистонда пулнинг қадрсизланиш даражаси Россиядагига нисбатан камроқ, рублнинг моллар билан таъминланиши эса кўпроқ эди. Бунинг сабаби республика истеъмол бозоридаги аҳволнинг барқарорлиги ҳамда иқтисодиётда барқарорлашиш тамойилларининг ривожланиши эди. Россия ҳамда МДҲдаги бир қанча бошқа мамлакатларнинг ўз валютасини жорий этиши уларнинг ҳудудида муомаладан чиқиб қолган эски пулларнинг Ўзбекистонга оқиб келишига сабаб бўлди. Россиянинг ўзи Ўзбекистон корхоналарининг ҳисоб варақаларидан нақд пулсиз маблағлар ҳаракати йўлига катта ғов солиб, чайқов бозорида Россиянинг янги рублларига эҳтиёжни кучайтирмоқда. Ўзбекистонда амал қилаётган нақдинасиз рублнинг Россия рублига ҳақиқий нисбатини фақат иккала мамлакат иқтисодий аҳволига қиёсий баҳо бериш асосида аниқлаш мумкин. Кўпчилик Россия мутахассисларининг фикрича, иккала мамлакатнинг иқтисодий аҳволи бир хилдир.

4. Пул тизимларини бирлаштириш тўғрисидаги битим имзоланган кундан бошлаб олти ой давомида Россия томонининг бажариш мумкин бўлмаган шартлари бажарилмай қолса, Ўзбекистон ўзи олган ҳамма нақд пул эвазига 100 фоиз товон тўлаши лозим.

Россия томони асоссиз талабларни қўйиб, аниқ бир йўлдан бормаётганини, ҳаракатлари изчил эмаслигини яна бир бор намойиш қилди. Бундай сиёсат юз минглаб ишлаб чиқариш, технология ва одамлар алоқалари билан бир-бирига боғлиқ бўлган Россия ва Ўзбекистон учун катта иқтисодий ва сиёсий зарар етказиши мумкин. Россиянинг номутаносиб, бир томонлама ҳаракатидан ҳеч ким наф кўрмайди.

Биз барибир Россия ҳукуматида соғлом фикр ва маърифий ёндашув устун чиқишига умид қиламиз. Холис иқтисодий ҳисоб-китоблар ва сиёсий зийраклик пухта ўйланмаган шуҳратпарастлик сиёсатидан устун келиб, тангликдан чиқиб олишда, ижтимоий йўналишдаги бозор иқтисодиётини барпо этишда ва хўжаликларни бир-бирига яқинлаштиришда Ўзбекистон билан Россиянинг саъй-ҳаракатларини бирлаштириши лозим.

Б. ҲАМИДОВ,

Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари.

** Тошкент шаҳар ҳокимлигида*

ВАТАН ХИЗМАТИ — МУҚАДДАС БУРЧ

Пойтахт ҳокимлигида ўтказилган шаҳар чақириқ комиссиясининг мажлисида ёшларни ҳарбий хизматга жалб этиш борасида ҳали ечилмаган муаммолар мавжудлиги маълум бўлди.

— Ҳамон айрим ёшларимиз Қуролли Кучлар сафларида Ватан олдидаги йигитлик бурчини бажариш ишига совуққонлик билан қарамоқдалар, — деди ўз сўзида Тошкент шаҳар мудофаа ишлари бошқармасининг бошлиғи Ўткир Ҳасанов. — Ахир ёшлар ҳам, кексалар ҳам, барчамиз — ўсмирларимиз эндиликда мустақил Ўзбекистон тупроғини ҳимоя қилиш учун хизматга отланаётганини тушунишимиз керак. Бунинг учун эса ҳар томонлама мукаммал бўлган ўз ҳарбий кучларимиз керак.

Дарҳақиқат, чақириқ ёшига етган баъзи ўсмирларнинг хизматдан бўйин товлашга интилаётганлиги, айрим ота-оналарнинг эса болаларини Ватан мудофаасига жўнатишни хоҳламаётганликларига сабаб хизматдан қочиб юрганлар учун қатъий жазо чоралари белгиланмаганлигидан десак янглишмаймиз. Бунда эса ўз навбатида пойтахт прокуратурасининг «Умумий ҳарбий мажбурият» тўғрисидаги Қонунни бузаётган хизматга чақирилувчиларга нисбатан бирмунча кам аҳамият қаратаётганлигининг сабаби ҳам бор.

— Биз пойтахт прокуратурасига хизматдан қочиб юрган бир қанча ўсмирнинг ишини топширган эдик, — дейди Ў. Ҳасанов, — ва фақат уларнинг бир қисмигагина жиноий ишлар очилди.

Чақириқни ташкил этишдаги баъзи қийинчиликлар чақириқ даврига қадар поликлиникаларга тиббиёт ёрдами кўрсатишларини сўраб мурожаат қилмаганларни хизматдан қолдираётган врачлар сабабли ҳам рўй бермоқда. Кўпинча соғлиғи туфайли хизматни ўташни маълум муддатга кечиктириш ҳоллари савдо корхоналари, тижорат тузилмалари айрим ходимларининг болаларига нисбатан қўлланаётгани ҳам маълум бўлди. Тўғри, бу фактга бирёқлама ёндошиб бўлмайди, у яхшилаб текширишни ва муфассал таҳлилни талаб этади. Бироқ бундай хизматни орқага суриш ҳолларининг асл сабаблари албатта ошкора маълум қилиниши лозим.

Шунингдек, соғлиғида нуқсони борлиги сабабли икки-уч ой хизмат қилиб уйига қайтиб келаётган ўсмирлар борасидаги муаммолар ҳам кун тартибидан ҳали тушгани йўқ. Баҳорги чақириқдан ҳозирнинг ўзидаёқ 29 та бола турли сабаб билан уйига қайтарилди.

— Хизматга чақирилувчи ўсмирларни тиббий текширувдан ўтказишнинг аниқ тартиб-қоида, йўл-йўриқларини ишлаб чиқиш лозим, — таъкидлади Тошкент шаҳар Ҳокимининг ўринбосари Шуҳрат Жалилов. — Туман поликлиникасидан бошлаб то вилоят тиббиёт комиссиясигача бўлган бўғиндаги ҳар бир хатони тўлиқ таҳлил қилиб, шифокорларнинг ўз мажбуриятларига совуққонлик билан қарашлари, касб маҳоратининг етишмаслиги ҳолларининг барчасини аниқлаш, улар ҳар бирининг ўсмирнинг соғлиғи ҳақида хулосага келишдаги жавобгарлигини кескин кучайтириш зарур. Ҳарбий хизматдан соғлиғи ноботлиги туфайли зарур муддатни ўтамай қайтиб келаётганларни эса юксак малакали тиббиёт комиссияси томонидан қаттиқ текшириб, ҳарбий врачларнинг хулосалари қанчалик тўғри эканлигини яна бир карра назорат этиб кўриш фойдадан ҳоли бўлмайди.

Мирзо Улуғбек тумани мудофаа ишлари бўлимининг бошлиғи полковник С. Турдиалиев чақириқ комиссияларидаги тиббиёт назорати ҳақида тўхталиб, айрим врачлар Мудофаа вазирлигининг эски ва янги буйруқларини билмасликлари туфайли ҳам масала чалкашаётганини алоҳида таъкидлади. Маълум бўлишича бир гал эски буйруқ бўйича чақирилувчи ўз хасталиги туфайли хизматдан вақтинча қолдирилмаслиги, янги буйруқ бўйича эса заҳирага белгиланиши керак экан. Бу ишни ҳал қилгунча эса орадан бир йил вақт ўтибди. Баъзан шундай ишлар ҳам юз бериб турар экан.

Ҳарбий хизматга чақирилувчиларнинг соғлиғи ҳақида гап кетганда эса мажлиснинг кўп қатнашчилари ҳозирги ўсмирларнинг бир қисми мустаҳкам соғлиққа эга эмаслиги, бу эса ота-оналар, мактаблар, соғлиқни сақлаш идораларининг муҳим аҳамият қаратиши лозим соҳа эканлигини таъкидлаган Юнусобод тумани ҳокимининг ўринбосари Р. Қурбоновнинг фикрларини тўла қўллаб-қувватлашди.

Йиғилиш қатнашчилари яна иккита жиддий муаммо — маҳалла комитетлари томонидан хизматга чақирилувчи ўсмирлар ва уларнинг ота-оналари билан ишлашга лозим даражада эътибор қаратилмаётгани, жумладан маҳалла фаоллари ҳатто ўсмир уйига бориб дилдан гаплашишга қўл урмаётгани ҳақида тўхталиб ўтишди. Дўппини ерга қўйиб мулоҳаза қилиб кўрсак, айнан маҳалла комитетлари ушбу зарур юмушни мактаблар, мудофаа ишлари бўйича туман бўлимлари ва бошқа жамоат ташкилотлари билан ҳамжиҳатликда амалга оширишда ўз ёрдамини аямаслиги керак эмасми, ахир.

Йиғилишда ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашдаги камчиликлар, ушбу ҳаётий зарур масалаларни ёритишга етарли эътибор қаратмаётган оммавий ахборот воситалари хусусида ҳам фикр-мулоҳазалар билдирилди.

— Чақириқ — бу давлат аҳамиятидаги муҳим вазифадир, — деди мажлис якунида Ш. Жалилов. — Мустақил Ўзбекистон Республикаси ўз йўлидаги турли ғовларни мардонавор енгиб бориб буюк келажак сари одимлаётган пайтда унинг аҳамияти янада ортиб боради. Ва буни эртанги озод Ватан ҳимоячилари бўлмиш ўсмирлар ҳам, уларнинг ота-оналарию ўз хизмат вазифаси юзасидан бунинг учун жавобгар бўлган барча чуқур тушуниб етиши лозим.

Даврон НУРМАТОВ.

** Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг олтин тўйи*

ҚУТЛУҒ ДАРГОҲНИНГ ИШ КУНЛАРИ

Суратли лавҳа

БАРЧА ташкилот ва муассасаларда бўлгани каби Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясида ҳам иш куни ўзига хос равишда ўтади. Узун йўлаклар, ёруғ ва шинамгина хоналар бу ерда ишловчиларнинг доимий қайноқ фаолияти масканига айланган. Йилнинг тўрт фаслида ҳам бу даргоҳда ҳеч нарса ўзгармайди, ўша телефон қўнғироғи, токчадаги ўша гуллар, одамларнинг ўша-ўша ўзаро самимий муносабатлари. Аммо бу ерда қилинаётган ишлар ижобий ўзгаришлар сари қадам ташлаб боради.

Ўз тасарруфида 46 илмий-тадқиқот институтини бирлаштирган бу даргоҳда иш озмунчами? Ҳар куни дунёнинг қайсидир чеккасидан олимлар гуруҳи ташриф буюради. Уларни кутиб олиш тараддуди кўрилади. Қайсидир бир институтнинг лабораторияси бошқа институт лабораторияси билан маълум масала юзасидан ўзаро ҳамкорлик қилиши лозим. Илмий рисолалар чоп эттириш, монографиялар, рецензиялар ёзиш, уларни тасдиқлаш каби ишларнинг барчаси шу ерда ўз ечимини топади.

Бу даргоҳга кириб қолган киши бу ерда илм-фан нафаси доимий уфуриб туришига амин бўлади. Бу ерда одамлар ҳар кунги турмуш ташвишларидан кўра кўпроқ фан, унинг ривожи, етилиб турган муаммолари хусусида фикр юритадилар, баҳслашадилар. Қаерлардадир қўнғироқлар қилинади, китоб жавонидаги қайсидир илмий манбадан маълумотлар изланади. Даҳлизда эса ёзув машинкасининг доимий чиқ-чиқи эшитилиб туради.

Бу маскан ўзбек фанининг юрагидир. Бу ерда буюк алломаларимиз Ибн Сино, Ал-Хоразмий, Мирзо Улуғбек, Заҳириддин Бобур каби бобокалонларимиз меҳнатини давом эттираётган катта куч тўпланган, қайси соҳа бўлишидан қатъи назар у ўз илдизини шу ердан топади. Шунинг учун ҳам бир кунда бу ерга турли касб, мавқе, турлича хулқ-атворли қанчадан-қанча одамлар келиб кетишади. Институт курсисида ўтирган қайсидир талаба вақти келиб бу даргоҳга қадам қўяди. Шу тариқа авлодлар ўрин алмашаверади. Аммо фан олдинга қараб интилаверади. Бу ерда ишлаётганларнинг фикру хаёли, мақсади ҳам оламнинг ҳали кашф этилмаган сир-асрорларини очиш, уни башариятга хизмат қилдиришни таъминлаш бўлиб қолаверади.

Диққатингизга ҳавола этилаётган суратли лавҳалар қутлуғ даргоҳнинг оддий иш кунларига яққол далилдир. Винобарин, чапдаги суратда тасвирланган илмий-ташкилий ишлар бўлимининг раҳбари Сергей Пономарёв Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг мухбир аъзоси, археология илмий-тадқиқот институтининг бўлим мудири Ўткир Исломов билан фикр-мулоҳаза алмашмоқда. Ўнгдаги суратда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг академиги Турсун Рашидов (ўнгда) билан Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг мухбир аъзоси Абдували Абдуваҳобовларнинг ўзаро суҳбатлашаётганини кўряпсиз. Фанлар академиясининг узун йўлакларида доимо ҳаёт қайнайди (пастдаги сурат).

Мажид РАҲИМОВ.

Виктор Багаев суратлари.

● Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг 50 йиллигига бағишланган «Тафаккур бўстони» деб номланган махсус саҳифадаги мақолаларни «Оқшом»нинг 3-бетида ўқийсиз.

* «Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига сайловлар тўғрисида»ги Қонун лойиҳаси—муҳокамада

ИЖОБИЙ ЎЗГАРИШЛАР МАВЖУД

«ЎЗБЕКИСТОН Республикаси Олий Мажлисига сайловлар тўғрисида»ги Қонун устида сўз бораётганда албатта уни илгариги, яъни 1989 йил қабул қилинган қонун билан солиштириш мақсадга мувофиқдир.

«Ўзбекистон ССР халқ депутатлари сайлови ҳақида»ги Ўзбекистон қонуни сайлов системасининг такомиллаштирилиши йўлида муҳим босқич бўлди. Бу қонун Ўзбекистон Олий Кенгаши томонидан 1989 йилнинг 20 октябрида қабул қилинган эди.

Бугунги кунда кенг муҳокама учун эълон қилинган янги «Ўзбекистон Республикаси Олий мажлисига сайловлар тўғрисида»ги Қонун лойиҳаси икки қисмдан, саккиз боб ва 50 та моддадан иборат бўлиб, ундаги сайловчиларни рўйхатга олиш ва уларни ушбу рўйхат билан таништириш ҳақидаги моддаларда илгари ҳаракатда бўлган Ўзбекистон Республикасининг халқ депутатлари сайлови ҳақидаги Қонундаги тегишли моддалардагига кўра айрим ўзгаришлар мавжуд.

Чунончи, 1989 йил 20 октябрдаги халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги қонуннинг 30-моддасида фуқароларни сайловчилар рўйхати билан таништириш сайловдан 15 кун олдин амалга оширилади, деб белгиланган эди.

Янги лойиҳада эса бу муддат 10 кун қилиб белгиланган, чунки сайлов кампаниясини ўтказиш муддати ҳам илгариги 4 ойдан 2 ойга қисқартирилган. Бу муддатлар фуқароларни сайлов кампаниясининг янги муддати ҳамда сайлов рўйхати билан таништириш учун етарли бўлиб, сайлов кампаниясини тез ва ҳамжиҳатлик билан ўтказишга катта ёрдам беради.

Шуни ҳам таъкидлаб ўтиш ўринлики, янги лойиҳада сайлов бюллетенлари округ сайлов комиссиясининг қарорига биноан сайлов округи аҳолисининг кўпчилиги фойдаланадиган тилларда нашр этилади дейилган. Бизнингча сайлов бюллетенлари албатта давлат тилида нашр этилиши керак.

Ҳозир жамиятимизда демократиялаштириш жараёни жадал давом этмоқда. Бу жараён сайлов системасининг ислоҳоти билан узвий боғлиқ.

Бундан ташқари Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги эълон қилиниши, ҳуқуқий давлат қурилиши учун интилиш, инсон ҳуқуқларини тан олиш, инқироздан чиқиш учун интилиш ҳам сайлов системасини ривожлантиришнинг энг долзарб масалалардан бири қилиб қўйди. Бошқача қилиб айтганда Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги эълон қилинганлиги давлатимизнинг сайлов системасини, демакки демократияни ривожлантириш йўлида янги бир даврни бошлаб берди. Бинобарин, «Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига сайловлар тўғрисида»ги Қонуннинг матбуот, радио ва телевидение орқали билдирилган барча ўринли таклиф ва мулоҳазалари инобатга олинган ҳолда ҳар томонлама мукаммал ва бадастур кўринишда қабул этилишига ишончимиз комил.

Санамхон ЮНУСОВА,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси фалсафа ва ҳуқуқ институтининг кичик илмий ходими.

---

* Бозор иқтисодиёти ва ҳаёт

Мақсад—сифатли маҳсулот тайёрлаш

Шаҳримиздаги мавжуд корхоналарнинг ўз ўрни бор. Лекин нон ва дон маҳсулотлари тайёрланадиган комбинат ва корхоналарнинг ўрни эса алоҳида. Кейинги вақтда маълум миқдорда бериладиган олий навли ун дўконларимизда танқис бўлиб қолди. Бунинг сабаби нима! Ёки комбинатлар олий навли ун ишлаб чиқаришни камайтириб юбордиларми! Ана шу саволларга жавоб олиш мақсадида 2-дон маҳсулотлари комбинатида бўлиб комбинат раҳбари Саит Алиев билан суҳбатлашдик.

— Саит Мусаевич, шаҳримиз аҳолисининг эътирозларига қараганда олий навли ун кейинги тўрт-беш ой ичида танқис бўлиб қолган кўринади. Буни қандай шарҳлаш мумкин!

— Комбинатимиз ҳар қандай шароитда ҳам тўхтовсиз ишламоқда. Бу ерда асосан олий ва биринчи навли ун ҳамда омухта ем ишлаб чиқарилади. Улар кўрсаткичи аввалги йиллардагидан кўп бўлса кўпки, оз эмас. 1-цехимиз 24 соат ичида 400 тонна маҳсулот тайёрламоқда. Бунинг 25 фоизи олий навли ундир. 2-цех янги «Ўзбекистон» навли ундан сутка давомида 570—580 тонна тайёрлаш қувватига эга. Жамоамиз учинчи чорак мобайнида режадаги 6678 тонна ўрнига 8190 тонна олий навли унни ҳамшаҳарларимизга етказиб берди. Бу рақамлар имкон қадар олий навли унни кўплаб ишлаб чиқараётганимизни кўрсатиб турибди. Аҳоли томонидан билдирилган эътироз, ўйлаймизки дўконлардаги тартибсизликлар туфайли вужудга келган бўлиши мумкин.

— Корхона учун асосий хом ашё буғдой ҳисобланади. Айни вақтда унинг таъминоти қандай бўляпти!

— Бизни дон маҳсулотларининг, яъни хом ашёнинг ҳажмидан кўра сифати кўпроқ қизиқтиради. Вагонларга жамланган дон маҳсулоти нам тортмай яхши қуритилган бўлса, бу хом ашёдан яхши маҳсулот ишлаб чиқарилади. Агарда буғдой ёмғир-қор тагида қолган, кейин эса бир амаллаб қуритилган бўлса, қанчалар уринмайлик ундан сифатли маҳсулот тайёрлай олмаймиз. Худди шундай сифати ёмон буғдой маҳсулотларидан фақат омухта ем ишлаб чиқариш мумкин бўлади. Ҳозирги кунда хом ашёни Аргентина, Австралия, Канада, Америка ва Қозоғистондан олаяпмиз. Бошқа минтақаларда юз бериб турган турли хил воқеалар ҳозирча таъминот масаласига айтарли даражада салбий таъсир кўрсатгани йўқ. Бу ҳам бўлса Президентимизнинг олиб бораётган оқилона сиёсати туфайлидир.

— Комбинат 30-йилларда ишга тушган экан. Айтингчи, унинг ўша даврдаги иш фаолияти билан ҳозирги кундагиси ўртасида фарқ борми!

— Бор, албатта. Аниқроқ қилиб айтганимда даставвал 1929 йилда комбинатнинг дон сақлаш омбори, 1931 йилда эса ҳозирги биринчи цехи ишга тушган эди. Ўша даврда бир кунда 80 тонна ун ишлаб чиқарилган бўлса, ҳозирги кунда айнан шу цех 500 тоннагача маҳсулот бермоқда. 1957 йилга бориб 2-цех ишга туширилгач бир кунда 50 тонна ун тайёрлаш имкони туғилди. Ҳозирда бу цех 250 тоннагача маҳсулот чиқариш қувватига эга. Омухта ем ишлаб чиқарадиган 3-цехимиз 1960 йилдан фаолият кўрсата бошлаган. У вақтда ем ишлаб чиқариш қуввати 150 тоннага тенг бўлган бўлса, ҳозир 750 тоннага кўтарилди.

Омухта емлар сифатига қараб икки турга ажратиладиган бўлди. Шунча йиллардан буён тўхтовсиз ишлаб келаётган дастгоҳларни 1987-88-йилларга келиб қайта таъмирладик. Собиқ Иттифоқ билан Швейцария фирмалари қўшма корхоналари томонидан ишлаб чиқарилган дастгоҳлар ўрнатилди. Шундан сўнг 2-навли уннинг чиқарилишига барҳам берилиб, фақат олий ва биринчи навли ун чиқара бошладик. Олинаётган даромад ва мутасадди кишиларимизнинг кўмаклари туфайли шу йил май ойида омухта ем цехи ҳам тўлиқ қайта таъмирланиб, фойдаланишга топширилди. Бу ердан Италиядан келтирилган автоматик тарзда ишлайдиган дастгоҳлар ўрин олди. Ишлар аввалгига нисбатан бирмунча енгиллашди, маҳсулот сифати ҳам ошди. Тўрт-беш киши бажарадиган ишни икки киши бажармоқда.

— Автоматик линиялар туфайли ишчи ўрни қисқарган бўлса, унда ишдан бўш қолган ишчилар бўшаб кетишдими!

— Йўқ, ҳеч ким ишдан бўшатилгани йўқ. Ҳар кимнинг ихтиёри ва иқтидорига қараб бошқа ишларга ўтказилди. Айни кунда жамоамизда 446 нафар ишчи-хизматчи меҳнат қилади.

— Ишчи-хизматчилар учун яратилаётган қулайликлар ҳақида ҳам тўхталсангиз.

— Яхши меҳнат қилиш учун аввало инсонда саломатлик мустаҳкам бўлиши керак. Ана шунда барча кўзланган режа амалга ошаверади. Бизнинг соҳада ишлаганларнинг кўпчилиги энг аввало тиш оғриғи ёки тиш тушиб кетиш дардига мубтало бўлар экан. Шуни ҳисобга олиб «Тошқишлоқмаш» ишлаб чиқариш бирлашмасига қарашли пуллик тиш даволаш тиббиёт бўлими билан шартнома тузиб, ишчиларимизнинг саломатлигини тикламоқдамиз. 40 нафар ишчи тиш шифокори назоратидан ўтиб, бепул даволанди. Бундан ташқари ижтимоий ҳимоя тариқасида бир кунлик тушлик овқат учун 250 сўм, йўл ҳақига эса 50 сўмдан пул ажратаяпмиз. Олинаётган даромад ҳисобига ва бажарилган ишга қараб ҳар чорак охирида мукофот пуллари ҳам ажратилмоқда. Сентябрь ойида ишчиларнинг ўртача ойлиги 72.515 сўмни ташкил этди. Ҳадемай қиш ҳам кириб келади. Шу боис қиш ғамини ейиш мақсадида ҳар бир ишчининг иш стажига қараб 15 мингдан 40 минг сўмгача пул ажратдик. Корхонамизда кўп йил меҳнат қилиб қарилик гаштини сураётган 200 дан ортиқ нафақахўр фахрийларимизни ҳам унутмадик. Уларга ҳам шунча миқдордан пул бериб, қаровчиси йўқ қарияларга картошка, пиёз олиб уйларига элтиб беряпмиз. Корхона касаба уюшмаси рўйхатида айрим дардга мубтало бўлган ишчиларимиз бор. Уларнинг саломатликларини тиклаш мақсадида қаерга йўлланма олсалар бунинг ҳам харажатини корхона ўз ҳисобига олаётир. Ёзги таътилда эса ишчиларнинг фарзандлари ва ота-оналарнинг дам олишлари учун ҳам бепул йўлланмалар тарқатилди. Ҳар йили нишонланаётган «Наврўз» байрами ва ҳайит кунларида ҳам корхона томонидан хайрия маблағлари ажратилмоқда. Кўрсатилаётган бу мурувватлардан ишчиларимиз миннатдор эканликларини қилаётган меҳнатлари самараси билан исбот этишмоқда. Мана шуларнинг эвазига бўлса керак тўққиз ой мобайнида режадаги 84.320 тонна ўрнига 95.538 тонна олий навли, 36.736 тонна ўрнига 39.938 тонна биринчи ва «Ўзбекистон» навли ун, 47.676 тонна омухта ем ишлаб чиқардик.

Суҳбатдош Гулзода АБДУЛЛА қизи.

---

* Нуқтаи назар

ТАРАҚҚИЁТНИ ТЕЗЛАШТИРУВЧИ ОМИЛ

ҲАЁТИМИЗ шиддатли воқеаларга бой бўлиб турган бир даврда жамият ҳаётининг моҳиятини англаб етмоқ, тараққиётни тезлатмоқ, инсониятнинг маънавий қадриятларини шакллантириш учун шароит яратмоқ жамоатчилик фикрини ўрганишни тақозо этади. Жамоатчилик фикрини фақат иқтисодий ёки сиёсий соҳада ўрганмай, балки турмуш тарзимизнинг барча соҳаларига тадбиқ этишимиз лозим. Жамият ва давлат бор экан, унинг фуқаролари фикрини ўрганиб бормоқ даркор. Чунки конструкциявий ва демократик давлат шундай услубдан фойдаланади.

Асосий муаммолардан ҳисобланган ёшлар муаммоси, ишсизлик, оила муаммоси, экологик муаммо ва шунга ўхшаш жамият тақдирини ҳал қиладиган муаммоларни шу каби соҳалар билан шуғулланадиган озгина кишилар ихтиёрига ташлаб қўймасдан, бу соҳани кишилар онгига чуқур сингдириб бориш, бунинг учун оммавий ахборот воситалари, радио ва телевидениедан кенг фойдаланиш керак деб ўйлайман.

Америка Қўшма Штатларида жамоатчилик фикрини ўрганишда анкета савол-жавобларидан ташқари оғзаки суҳбат, куннинг истаган вақтида телефон орқали савол бериб жавоб олиш каби усуллардан фойдаланилар экан. Бизда бу соҳа энг янги соҳалардан бўлиб, асосан ёшлар бу билан кўп қизиқмоқдалар. Лекин натижа кам манфаат келтирмоқда. Ҳозир барча жойларда кўп ташкилот ва корхоналарда социологлар иш олиб бормоқда, тажрибалар ўтказмоқда. Лекин натижалар билан таништириб боришмайди.

Жамоатчилик фикрини ўрганиш натижалари шу нарсани кўрсатмоқдаки, бунда жамият ривожланишини тезлаштирувчи жараёнлар яққол намоён бўлади, етилиб келаётган таназзуллардан чиқиш бир неча марта тезлашади. Энг асосийси, инсон шахс сифатида ўз баркамоллигини сезиб боради, жамият манфаати йўлида хизмат қилади.

Комил КАЛОНОВ,
Низомий номли Тошкент Давлат педагогика институти «Оила» лабораториясининг социологи.

---

* Суратли лавҳа

ЕТАКЧИ КУЧ

1 НОЯБРДА Ўзбекистон ХДПси фаолият кўрсата бошлаганига икки йил тўлди. Шу муносабат билан жойларда партия фаоллари учрашувлар ўтказишди. Жумладан, Ўзбекистон ХДП Собир Раҳимов туман кенгаши пойтахтимиздаги энг йирик партия ташкилоти ҳисобланади. Бугунги кунга келиб 98 та бошланғич партия ташкилотларини ўз ичига олган туман кенгашида 2560 нафар партия аъзолари бор.

Кейинги пайтда Собир Раҳимов тумани партия фаоллари кўпроқ халқ ичида бўлиш, уларни ижтимоий ҳимоя қилишга ўз ҳиссасини қўшишни мақсад этиб қўйишган. Президентимиз Фармонлари, ҳукуматимиз қарорларини изчил амалга ошираётган партия фаоллари ўз эътиборини кўпроқ кексаларга, кам таъминланган оилаларга, болалар уйи тарбияланувчиларига қаратган.

Куни кеча Ўзбекистон ХДП Собир Раҳимов туман кенгашида партиянинг икки йиллиги муносабати билан ўтказилган шодиёнага ҳам фахрийлар, партиянинг жонкуярлари таклиф этилди. Учрашувни Ўзбекистон ХДП Собир Раҳимов туман кенгашининг биринчи котиби Шуҳрат Асомов очди ва йиғилганларни байрам билан муборакбод этди.

Шундан сўнг сўзга чиққан Собир Раҳимов тумани ҳокими Ҳотам Абдураимов, Ўзбекистон Халқ демократик партияси Тошкент шаҳар кенгашининг биринчи котиби Шоқосим Шоисломов, туман партия фахрийларидан Аҳмад Гораевлар қисқа муддат ичида Ўзбекистон ХДПси ўз нуфузини халқ ўртасида топиб, етакчи кучлардан бирига айланганлиги, унинг сафи кенгайиб бораётганлигини таъкидлашди.

Ўзбекистон ХДПси икки йиллиги муносабати билан ўтказилган бир пиёла чой устидаги учрашувда бир гуруҳ партия фаоллари, фахрийларига ўзбекона одат бўйича тўн кийгазилиб, шаҳар, туман кенгашларининг Фахрий ёрлиқлари, чинни термалари ҳамда пул мукофотлари топширилди.

Байрам муносабати билан дастурхонга ош тортилди. Туман маданият уйи бадиий ҳаваскорлари Салоҳиддин Нуралиев, Абдували Абдуллаевлар ижросидаги мумтоз қўшиқлар, 24-болалар уйининг «Кичкинтой» болалар дастасининг чиқишлари барчага хуш кайфият бахш этди.

Эркин ЭСИРГАДИЕВ.

СУРАТЛАРДА: байрам шодиёналаридан лавҳалар.
Абдувоҳид Тўраев суратлари.

МУНОСИБ НИШОНЛАНДИ

ПАРТИЯ ташкилотчилари, ҳудудий, бошланғич ҳамда цех партия ташкилотлари котиблари ва тумандаги корхона, ташкилот, муассасаларнинг раҳбарлари, маҳалла комитетлари раисларининг бу галги, яъни бир пиёла чой устидаги учрашуви Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг икки йиллигига бағишланди. Шаҳарда биринчи бўлиб ўтказилган мазкур тантанада Ўзбекистон ХДПси Чилонзор тумани кенгашининг биринчи котиби Ҳусниддин Эшонхўжаев Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг икки йиллиги ҳамда партия ташкилотлари фаолларининг жойлардаги тартиб-интизомни тобора мустаҳкамлаш, кишиларнинг ташаббускорлиги ва ишчанлигини ошириш, ташкилий-тарбиявий ишларни кучайтиришдаги долзарб вазифалари хусусида маъруза қилди. Шундан кейин партия икки йиллигига бағишланган зиёфат ва тантаналар бошланди. Туман маданият уйининг бадиий ҳаваскорлари йиғилганларга маданий хизмат кўрсатдилар.

Туман партия кенгашида ўтказилган байрам маданий-иқтисодий тадбирида шаҳардаги барча туман партия кенгашларининг биринчи котиблари, Тошкент шаҳар партия кенгашининг котиблари — Шоқосим Шоисломов, Виктор Медведьевлар қатнашдилар. Маданий-иқтисодий байрам шодиёнаси тўплангaнларда катта таассурот қолдирди.

Худойназар ҒОЙИБОВ.

---

* Ҳамшаҳарларимиз

ҲАВАС ҚИЛСА АРЗИЙДИ

ҲОЗИРГИ кунда нафақат элимиз, балки ундан ҳам ташқарида танилган олим Жалол Носирович Маъсумовнинг ҳаёт йўли ва жанговар фаолияти ҳам бошқалардан сира фарқ қилмайди. Оддий меҳнаткаш оиласида 1920 йилнинг 5 декабрида таваллуд топган Жалол ёшлигиданоқ ўзининг ўткир зеҳни, тиришқоқлиги билан ота-онаси, яқинларини ҳайратга соларди. У ҳозирги пайтда ўзбек адабиётининг таниқли намояндаларидан бўлиб етишган Саид Аҳмад, Мирмуҳсин, Рамз Бобожон, Султон Акбарий ва бошқалар билан тенгқур, дўст, биродар бўлиб ўсгани туфайли унинг ҳаётга қизиқиш доираси, тафаккури ниҳоятда кенг ва серқирра эди. Учрашувларнинг бирида ёзувчи Саид Аҳмад бу ҳақда шундай дегани кечагидай ёдимда:

— Мен Жалол Маъсумов билан бир кўрпада катта бўлганман. Шунинг учун унинг ҳақида доим тўлқинланиб, тўлиб-тошиб гапираман. Биз ёшлигимизни буюк орзулар билан ўтказганмиз. Ҳар тонг янги бир касб, ҳунарнинг ошиғи бўлиб уйғонардик. Гоҳ муҳандис, гоҳ учувчи, гоҳ мусаввир, гоҳ артист бўлиш иштиёқи бизни тинч қўймасди, ширин уйқумизни қочирарди. Ҳали мактабда ўрта маълумот олиб улгурмаган Жалол онасига қисталанг қилиб, бир эмас, иккита оқ халат тиктириб олган эди. Унинг бутун фикри-ёди шифокор бўлиш эди. Кўнгилга тушган бу орзу куртаги униб, уни тиббиёт институти остонасига етаклаб келди. Эсимда институтни энди битириб чиққан йигит-қизларнинг хайрлашув зиёфатига бир тасодиф билан бориб қолган эдик. Ўша ерда машҳур олимлар, профессорлар, доцентларни яқиндан кузатган Жалолнинг кўзлари ажиб бир ҳавас билан чақнаган ҳаяжонли дақиқаларни ҳозир ҳам кўриб тургандекман. Ўша нурли оқшом шифокор бўлиш орзуси Жалол Маъсумовнинг қалбига қаттиқ муҳрланиб қолган эди. Ўша йили Жалол тиббиёт институтига кириш имтиҳонларини муваффақият билан топшириб, кўпдан бери орзу қилган оқ желатини эгнига кийишга муваффақ бўлди...

Жалол Маъсумов ўзининг тиббиётга бўлган астойдил қизиқиши ва чуқур илмий изланишларга қобилияти борлигини талабалик йилларидаёқ намойиш қилди. У илмий тўгаракларга фаол қатнашиб, турли мавзуларда мақола ва маърузалар тайёрлаб, аста-секин кўзга кўрина бошлади. У бунинг учун кундалик ўқув машғулотлари ва ҳаёт ташвишлари билан баравар махсус кутубхоналарга бориб, қўшимча адабиёт олиб, ўз билимини кундан кун ошира борди. Уни кўпроқ рентгенология соҳаси, яъни касалликларни нур таъсирида аниқлаш ва даволаш муаммолари астойдил қизиқтирарди.

1942 йили Жалол Маъсумов институтни тезкорлик билан тугатди-ю, урушга отланди. У Москва остоналарида бўлган аёвсиз жангларда илк бор жанговар синовдан ўтди, қанчадан қанча бемор ва ярадор жангчиларнинг дардига дармон, жароҳатига малҳам, ҳаётига чинакам посбон бўлиб, уларнинг меҳр-муҳаббати ва ишончига сазовор бўлди.

— Харьков учун жангларнинг бирида муваққат тиббий госпиталь ва нуқталарда окопма-окоп юриб, ярадорларга ёрдам кўрсатиб юрарканман, — дея уруш воқеаларини эслайди Жалол Маъсумов суҳбатимизда, — қизиқ бир ҳодиса сира ёдимдан чиқмайди. Оғир ярадор бўлган бир рус йигитини навбатдаги операцияга тайёрлар эдик. Операциядан олдин у билан қилган суҳбатимиз чоғида унинг ҳам ўзбекистонлик, ўзимизнинг Эски шаҳарда катта бўлганидан хабардор бўлдим. Унинг исми аслида Георгий (Жора), ўзбекчасига эркалаб Жўрабой дейишлари менга маълум бўлди. У мен билан ҳеч қандай қийинчиликсиз, соф ўзбек тилида, тошкентча шевада сўзлашиб: «Жон дўхтир, ҳаётимни аввало худо, қолаверса, сизга, шифокорларга топширдим. Яхши ҳам бахтимга сиздек ҳамюртим бор экан. Илтимос, операция вақтида менинг тепамда туринг. Мабодо, фалокат босиб, бир нарса бўлиб қолсам, буёғини одатимиз бўйича ташкил қилсангиз. Кейин ота-онамга хабар қилсангиз. Уйимиз шундоққина Чорсудаги ҳаммом орқасида» деб, астойдил илтимос қилди. Мен операция вақтида ҳам, ундан кейин ҳам бемордан тез-тез хабар олиб турдим. Орадан қанча вақт ўтиб, урушдан кейин Жўрабой билан тасодифан Сочида дам олаётган пайтимизда учрашиб қолдик. Бола-чақали бўлиб кетипти. Ўтган воқеаларни эслашдик. Уруш дўст, биродар танлашда «миллатинг ким?» деб суриштирмас экан. Ҳаммамиз бир тан, бир жон бўлиб, Ғалаба учун курашган эдик ва шу дориломон кунларга соғ-омон етиб келдик, озмунча қурбонлар бермадик.

Шиддатли жангларнинг бирида тиббий хизмат капитани Жалол Маъсумов фашистлар бомбасининг портлаши натижасида оғир шикастланиб, госпитал тўшагига ётиб қолди. Бироқ даволаниб, яна сафга қайтди, жангга кирди. У уруш тугаб, тинчлик, осойишталик даври бошланган йиллари ҳам ҳарбий кийимини ечмай, хизматини давом эттирди, жанг жароҳатларидан азоб чеккан мард ва баҳодир жангчиларимиз тепасида турди ва ниҳоят 1946 йили она шаҳри — Тошкентга, тинч меҳнат қучоғига қайтди.

«Урушдан сўнг Ҳадрада ҳайрон ва гирён бўлиб турардим, — деб эслайди ўзининг «Луқмон Ҳаким изидан» деб аталган автобиографик қиссасида таниқли олим ва қаламкаш Зикрилла Эгамбердиев, — кимдир ортимдан:

— Ассалому алайкум, Зикрилла ака! — деб қолди. Ўгирилиб қарасам, Жалол Маъсумов турипти. Самимий кўришдик. Гап орасида у яқинда ҳарбий хизматдан бўшаганини айтиб, нима иш қилсам экан, деб мендан маслаҳат сўради. Дарҳақиқат, у погонсиз, инглиз мовутидан тикилган шинелда эди. Мен унга армияда қолишимни ва рентген клиникада ўрнимнинг бўш қолганлигини айтдим. Жалол Маъсумов гап орасида: «Рентгенолог бўлишни ўзим кўпдан орзу-ҳавас қилардим», деди.

Икковлон Сергей Андреевич Молчановнинг уйига бордик. Мен устозим, профессорга: «Аризамга рад жавобини олдим. Шунинг билан бирга ўрнимга лаёқатли киши топиб келдим», дедим Жалолни кўрсатиб.

Гапнинг қисқаси иш битди. Жалол ариза ёзишга ўтирар экан:

— Зикрилла ака, бу қилган яхшилигингизни умрбод эсимдан чиқармайман, — деди икки қўлини кўксига қўйиб.

Хуллас, Жалол Маъсумовнинг ишлари юришиб, Тошкент Давлат тиббиёт институтининг аспирантурасига ўқишга кирди. Икки йилдаёқ, «Ошқозон ракининг ҳозирги замон рентген диагностикаси» деган мавзуда фан номзоди диссертациясини муваффақият билан ёқлади. У вақтни бой бермай, ўша йилиёқ, Москвага, врачлар малакасини ошириш марказий институтининг докторантурасига ҳужжат топширди. Кўп ўтмай, фан доктори, профессор унвонига сазовор бўлди. Олдинда уни яна тинмай меҳнат қилиш, илмий изланишлар, каттадан катта масъулиятли жамоатчилик юмушлари, юксак илмий даражалар, фахрий унвонлар кутиб турарди.

Интилганга толе ёр, деганларидек, аввало ўзининг тинимсиз меҳнати, ҳаракати боис бирин-кетин 300 га яқин илмий мақолалар, 10 дан ортиқ рисолалар юзага келди. Унинг бевосита илмий раҳбарлиги остида 10 га яқин фан доктори, 30 дан зиёд киши фан номзоди бўлиб етишди.

Жалол Маъсумов жангларда кўрсатган мардлиги ва жасорати учун Қизил Юлдуз, биринчи ва иккинчи даражали Ватан уруши орденлари ҳамда бир неча жанговар медаллар билан муносиб тақдирланган бўлса, тинчлик, осойишталик йилларидаги қизғин илмий-педагогик фаолияти, кадрлар тайёрлаш ва илм-фан равнақига қўшган улкан ҳиссалари эвазига Меҳнат Қизил Байроқ ва Халқлар дўстлиги орденлари, қатор-қатор эсдалик нишонларига сазовор бўлди, эл-юрт ҳурмати, иззатини қозонди.

У 1960 йиллардаёқ собиқ СССР Тиббиёт Фанлари академиясининг мухбир аъзоси этиб сайланди, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби бўлди. Асосан тиббиёт ходимларидан ташкил топган, ҳавас қилса арзийдиган катта ва аҳил оила бошлиғи, жанг кўрган, тиниб-тинчимас олим Жалол Маъсумов ҳамон сафда, қизғин меҳнат ва илмий изланишлар қучоғида ёшлардек жавлон уриб, давралар кўрки ва файзи бўлиб юрибди.

Искандар РАҲМОН.

ИШГА ТАНҚИДИЙ ЁНДОШИБ

ЯҚИНДА Тошкент шаҳар давлат ҳиссадорлик қурилиш корпорациясида йиғилиш бўлиб ўтди. Унда корпорацияга қарашли трест, комбинат ва бошқа қурилиш ташкилотлари раҳбарлари ҳозир бўлишди.

Мажлисда корпорация раиси Тоҳир Зокиров маъруза қилди. У Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг Сирдарё вилоятининг навбатдан ташқари Кенгашида сўзлаган нутқидан келиб чиққан ҳолда қурилиш ташкилотларида олиб борилаётган ишга танқидий ёндошди. Хусусан у корпорацияга қарашли «Сифат» тажриба-қурилиш ишлаб чиқариш бирлашмаси 4- ҳамда 159-трест қурувчилари тўққиз ой мобайнида қониқарсиз ишлаганлигини таъкидлади.

— Масалан, — деди у, — 4-трест маъмурияти айби билан Тошкент Давлат техника университети ошхонаси ва Тошкент Давлат аграр университети ўқув бинолари ўз вақтида топширилмади. «Сифат» тажриба-қурилиш ишлаб чиқариш бирлашмаси бунёдкорлари «Чилонзор—30» мавзесидаги бир қатор уйларни фойдаланишга топшириш режасини бажармади. 12-трест қурувчилари эса Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институти ўқув биносини фойдаланишга топширишни иккинчи марта барбод қилди.

Йиғилиш сўнгида корпорация кенгаши қарор қабул қилди. Унда юқоридаги ва бошқа қурилиш ташкилотлари ишидаги камчиликларга барҳам бериш бўйича аниқ иш режалари белгиланди.

Ғулом ЮСУПОВ.

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси—50 ёшда

ТАФАККУР БЎСТОНИ

ЖАҲОН МИҚЁСИДА НУФУЗЛИ

Юртимиз фани ўзининг 50 йиллик тўйини кенг нишонламоқда. Шундай кунларда ярим аср давомида босиб ўтилган йўл, чекилган заҳмат, амалга оширилган ишлар ҳусусида сўзлаш ҳам фарз, ҳам қарз. Суҳбатдошимиз Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг вице-президенти, академик Асқар Холмуродовдир.

— Асқар Ғаниевич, айтингчи, бугунги шодиёнанинг ўзига хослиги нимадан иборат?

— Бугунги шодиёнанинг ўзига хослиги шундаки, бу байрам фақат зиёлиларнинг эмас, балки бутун ўзбек халқининг байрамидир. Чунки фан — бу иқтисод, бу сиёсат, бу маданият. У барча соҳанинг тараққиёти учун хизмат қилади. Бугунги кунда ўзбек фани халқ фаровонлигини ошириш борасида янги технологиялар яратиш, кашфиётлар қилиш, тарихни, миллий қадриятларни тиклаш каби ишлар билан юртимиз мустақиллигини мустаҳкамлашда асосий ўрин тутади. Шундай қутлуғ кунда даргоҳимизнинг ташкил этилиши, бу ишда жонбозлик кўрсатган инсонлар ҳақида фахр билан сўзлаймиз. Академиямиз аввалига Россия Фанлар академиясининг филиали бўлиб, оғир уруш даври бўлишига қарамай 1943 йили республика Фанлар академияси мақомини олди. Бундай даражага эришишга ўша пайтларда эришилган бир қанча муваффақиятлар сабаб бўлган. Ўшанда академия тасарруфида жами 10 та институт, бир қанча кичик лабораториялар мавжуд эди. Унда 11 та академик, 2 та фан доктори ва бир қанча кичик тадқиқотчилар ишлашган. Шулар қаторида математика соҳасида Владимир Романовский, ботаника соҳасида Евгений Коровин, селекцияда Рихард Шредер, пахтачиликда Сергей Канаш, шунингдек биринчи ўзбек академикларидан Тошмуҳаммад Саримсоқов, Муҳаммаджон Қори-Ниёзий каби фидойи инсонларни айтиш мумкин. Ярим аср давомида қилинган ишлар, чекилган заҳматлар ўз мевасини берди. Бугунги кунда академиямиз қошида 46 та илмий-тадқиқот институти мавжуд. Бу даргоҳда ҳозиргача 42 та академик, 91 та академиянинг мухбир аъзоси етишиб чиқди. Бундан ташқари Фанлар академиясининг Қорақалпоғистон, Самарқанд бўлимлари очилиб, шу кунларда бу жойларда ҳам муҳим тадқиқотлар амалга оширилмоқда.

— Фундаментал фан нуқтаи-назаридан қараганда юртимиз фани жаҳон миқёсида нуфузли ўринга эга. Бу борада кимларнинг юксак хизматларини таъкидлаш жоиз?

— Ҳақиқатан ҳам, фундаментал фан борасида олимларимиз бир қанча муваффақиятларга эришмоқдалар. Бунинг натижасида фанимизда бир қанча мактаблар вужудга келди. Шундай мактаблардан бири атом, ядро физикаси, қуёш физикаси соҳасининг ривожланишида академиклар Содиқ Азимов, Убай Ориповларнинг меҳнатлари юксак. Академиклар Тошмуҳаммад Саримсоқов, академиямиз президенти Маҳмуд Салоҳиддиновларнинг тинимсиз изланишлари туфайли Ўзбекистонда математика, информатизация мактаби пайдо бўлди. Яна бир мактаб— алкалоидлар кимёси мактабидир. Бунда ўсимликлар таркибини ўрганиш, ундаги доривор моддаларни ажратиб, малҳамлар тайёрлашда академик Собир Юнусовнинг меҳнати катта бўлди. Ўзингизга яхши маълумки, юртимиз қишлоқ хўжалиги саноатида пахта катта ўрин тутади. Унга кўра биология, асосан пахта генетикаси ва селекцияси борасида тадқиқотлар олиб боришга кенг йўл очилди. Натижада вильтга чидамли «Тошкент» туркумидаги бир қанча навлар яратилди. «Юлдуз», АН—410, АН—510 каби эртапишар, саноатбоп навлар эса нафақат Ўзбекистонда,. балки қардош республикаларда ҳам ўстирилмоқда. 20 дан ортиқ пахта навининг 14 таси олимларимиз изланишлари мевасидир. Бу мактабнинг бошида академиклар Содиқ Мираҳмедов, Жўра Мусаев, Остон Жалиловлар туришди. Бешинчи мактаб, яъни биокимё, молекуляр биология, эндокринология мактаби эса академик Ёлқин Тўрақулов номи билан боғлиқ. Академиямизда ўсиб улғайган яна бир мактаб ижтимоий фанлар тараққиёти натижасидир. Унинг асосчилари бўлмиш тарих, археология, фалсафа, ҳуқуқ каби фанларнинг билимдонлари Яҳё Ғуломов ва Иброҳим Мўминовларни нафақат юртимизда, балки жаҳон миқёсида яхши билишади.

— Фан маълум бир одамлар гуруҳи учун эмас, балки умумбашарият учун хизмат қилади. Шундай экан, бу борада олимлар ўртасида ўзаро ҳамкорлик тадбирларисиз бирон иш қилиш қийин.

— Албатта. Фан фақат ўзаро ҳамкорлик, фикр ва тажриба алмашиш асосидагина ўзининг янгидан-янги уфқларини инсониятга оча боради. Буни яхши тушунган ҳукуматимиз раҳбарияти хорижий мамлакатлар билан алоқа боғлашимизга барча имкониятларни яратди. Бугунги кунда олимларимиз жаҳоннинг 30 га яқин чет давлатлари зиёлилари билан ҳамкорлик алоқаларини йўлга қўйишга эришдилар. Шу жумладан, 50 га яқин ҳамкорлик дастурлари асосида изланишлар олиб борилмоқда. 40 дан ортиқ илмий ходимларимиз Америка Қўшма Штатлари, Япония, Германия, Италия, Австрия каби мамлакатлардаги йирик илмий марказларда фаолият кўрсатишмоқда.

— Юртимиз фани, қолаверса ўзбек зиёлиларининг юраги бўлмиш бу даргоҳнинг бугунги куни нималарда бўй кўрсатади?

— Бугунги кун деганда академиямизда олиб борилаётган беш йўналишдаги тадқиқотлар хусусида сўзлаш жоиз. Булар физика-математика ва информатика, механика бошқарув жараёнлари, кимё-технология, биология ва ер илми ҳамда ижтимоий соҳалардан иборат. Ушбу йўналишлардаги узвий изланишлар фанимиз ютуқларининг жаҳон миқёсида тан олинишига олиб келаётир. Яқинда Чили давлатининг пойтахти Сантьяго шаҳрида бўлиб ўтган халқаро анжуманда Ўзбекистон Республикасининг Фанлар академияси Илмий жамиятларнинг халқаро иттифоқига аъзо этилди. Бу дегани — умумбашарий масалаларни ҳал этишда энди олимларимиз ўз ютуқлари ва фикр-мулоҳазалари билан иштирок этиш ҳуқуқига эгадирлар. Бундан ташқари Киевдаги анжуманда ташкил этилган Ҳамдўстлик давлатлари Фанлар академияларининг халқаро ассоциациясига бизнинг академия ҳам аъзо бўлди. Ҳозирги кунда қилинаётган барча ишлар ягона мақсад сари — юртимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш, уни юксак ривожланган давлатлар қаторига олиб чиқиш, халқ фаровонлигини оширишга қаратилган.

Абдумалик **АБДУРАҲМОНОВ**
суҳбатлашди.

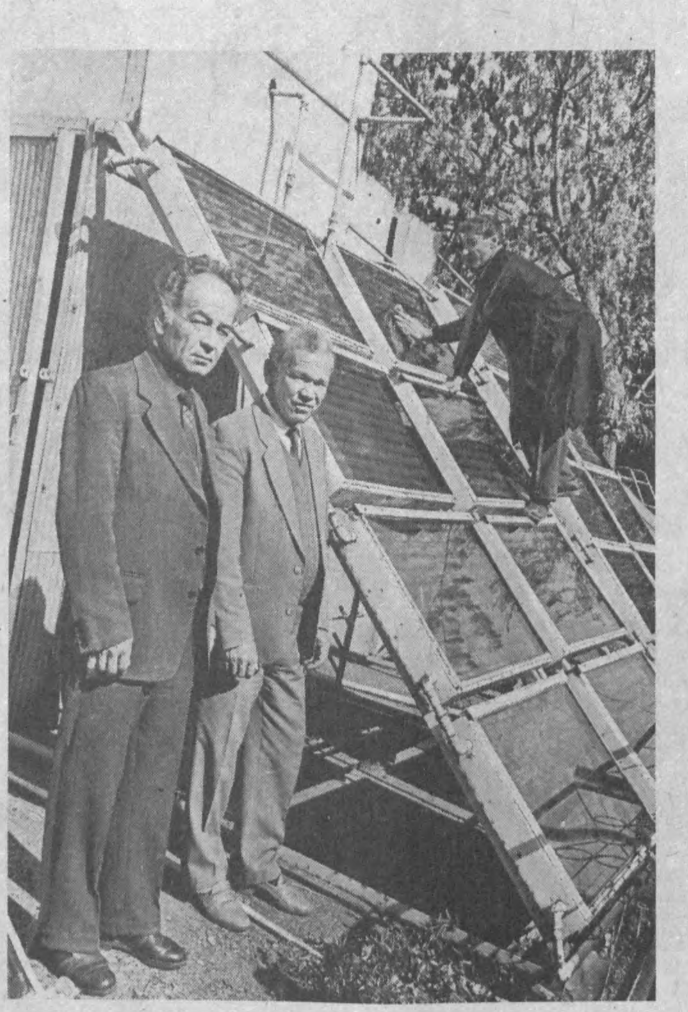

КЕНГ КЎЛАМЛИ ТАДҚИҚОТЛАР

ФИЗИКА-техника институти мамлакатимизда энг тўнғич илмий-тадқиқот марказларидан биридир. У нафақат республикамизда, балки бутун Марказий Осиёда физика йўналиши бўйича катта муваффақиятларга эришган даргоҳ ҳисобланади. Айниқса, унинг республика фанига қўшган ҳиссаси беқиёсдир. Шу муносабат билан Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг ярим асрлик тўйи арафасида биз институтда бўлиб, олимларнинг олиб бораётган ишлари билан яқиндан танишдик. Буни қарангки, институт жамоаси қўшалоқ байрамга тайёргарлик кўраётган экан.

— Институтимиз Фанлар академияси билан бир вақтда ташкил топган, — дейди бизни кутиб олар экан институт директорининг ўринбосари Тоҳир Розиқов. — Хуллас, қўш тантананинг устидан чиқдиларингиз. Ҳозир бунга қизғин тайёргарлик кетяпти. Мен сизларга ҳамроҳлик қилай, ишларни ўз кўзингиз билан кўрасиз.

Дарҳақиқат, институтда байрам кайфиятини яққол сезиш мумкин. Ҳовлилар чиннидек тозаланган. Дов-дарахтлар тартибга келтириб, оқланган, бино ва тажрибахоналар таъмирланган. Институтнинг ҳаётини, илмий жараёнини акс эттирувчи ҳамда босиб ўтган 50 йиллик йўлда эришган ютуқлар, олиб борилган ишлар ҳақида ҳикоя қилувчи кўргазмалар ташкил қилинган, суратли лавҳалар тайёрланган.

Биз тадқиқот ишлари олиб борилаётган тажрибахоналарга кирдик. Йўл-йўлакай директор ўринбосари институтнинг иш тизимини тушунтириб берди.

— Институтимиз асосан тўртта катта йўналиш бўйича иш олиб боради, — деди у. — Булар юқори энергиялар физикаси, ярим ўтказгичлар физикаси, қаттиқ жисмлар физикаси ҳамда қуёш энергиясидан фойдаланиш йўналишларидир.

Биз ярим ўтказгичлар физикаси йўналишининг фотоэнергетика бўлими тажрибахонасида бўлдик. У ерда физика-математика фанлари номзоди, математика тажрибахонасининг катта илмий ходими Суннат Дадахонов бошчилигида бир гуруҳ мутахассислар янги яратилган мослама устида иш олиб бораётган эканлар.

— Бу қурилманинг номи Қуёш батареяси бўлиб, у Қуёш иссиқлигини тўғридан-тўғри электр қувватига айлантириб беради, — дейди Суннат Дадахонов қурилмани йиғар экан. — Қурилма турмушимиз учун жуда зарур. Биз уни ихчам, қулай қилиб яратдик. Уни мана бундай қилиб йиғса, чамадондек кўтаришга осон. У бўлимимизнинг илмий ходими Муҳаммаджон Турсуновнинг ғояси асосида яратилди.

Институтнинг ташкил қилиниши ана шундай ихтиролар яратиш, физика соҳасининг қатор йўналишлари бўйича тадқиқот олиб бориш учун кенг йўл очди. Бунга биз Қуёш очиқ тажрибахонасида бўлганимизда яна бир карра амин бўлдик. Бу ерда олимлар томонидан яратилган Қуёш сув иситгичлари, мева қуритгичлар, иссиқлик қувватини тўплайдиган мосламалар, стерлин двигатели билан ишлайдиган қуёш энергетик қурилмалари каби катта аҳамиятга эга бўлган асбоблар бор эди. Биз тадқиқот ўтказаётган баъзи олимларни суҳбатга тортдик.

— Бу тажрибахона институтнинг кенг кўламли тадқиқот олиб борадиган масканидир, — дейди физика-математика фанлари доктори, профессор Раббон Авезов, — мана бу Қуёш сув иситгичлари мосламаси Қуёшли кунда сувни 70 даражагача иситиб беради. Унинг ёрдамида табиий Қуёш ҳароратидан иссиқ сув олиб турар жой биноларини иситиш мумкин. Мосламанинг фойдали иш миқдори 50-60 фоизга тенг.

— Бундай мосламалар бизда жуда кўп, — дейди профессорнинг сўзини давом эттираркан тажрибахонанинг катта илмий ходими, техника фанлари номзоди Усмон Ғозиев, — уларни санаб тугатолмайсиз. — Ҳаммаси мамлакатимиз ишлаб чиқариши, халқ хўжалиги учун жуда фойдали. Мана бу қурилма Қуёш энергияси ёрдамида қатор, хусусан бод, бел оғриғи, астма, сурункали бронхит ва бошқа бир неча касалликларни даволайди. Ҳозирги кунда бу қурилмадан мамлакатимиз тиббиёти кенг фойдаланмоқда.

Институтнинг Қуёш кам потенциалли қурилмалар, юпқа қаватли мосламалар билан шуғулланувчи ва бошқа тажрибахоналарда ҳам иш ана шундай ташкил қилиниб, илмий ходимлар қизғин фаолият кўрсатмоқдалар.

Ўтган ярим аср мобайнида институтда жуда катта аҳамиятга молик бўлган ишлар амалга оширилди. Физика-электроника, ярим ўтказгичлар физикаси ва қаттиқ жисм электроникаси, қаттиқ жисмлар физикаси Қуёш энергиясини ўзгартиришнинг илмий усуллари ва гелиотехника, юқори босимли материалшунослик соҳалари кенг ривожланди. Шулар асосида институт таркибидан ядро физикаси, электроника ҳамда Катта Қуёш ўчоқли материалшунослик институтлари ажралиб чиқди. Бу ҳақда Физика-техника институти директорининг ўринбосари, профессор Тоҳир Розиқов бизга қуйидагиларни гапириб берди:

— Ҳозирги пайтда институтимиз юқоридаги институтлар билан ҳамкорликда релятивистик ядро, элементар заррачалар, ярим ўтказгичлар физикаси, уларнинг технологияси, қуёш энергиясини бошқа турларга ўзгартириш соҳаларида кенг тадқиқот олиб бормоқда. Астрофизик тадқиқотларнинг ва 16 юлдуз ўлчамидек ёруғлик объектлари астрономияси асоси ўзлаштириляпти. Бу борада институтимизнинг 450 ходими изланишлар олиб бормоқда. Улар қаторида Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг икки мухбир аъзоси, 14 фан доктори, 70 дан ортиқ фан номзодлари бор. Институтимиз МДҲнинг Москва, Санкт-Петербург, Киев физика институтлари билан, шунингдек Америка Қўшма Штатлари, Англия, Италия, Франция, Япония, Ҳиндистон ва бошқа давлатлар билан ҳамкорлик қилади. Биз байрамни муносиб кутиб олмоқдамиз.

Кези келганда шуни айтиш керакки, Ўзбекистон «ЭКСПО маркази»га институт ходимлари томонидан яратилган ихтиролар, асбоб-ускуналар, қурилмалардан намуналар қўйилди. Ишлаб чиқариш корхоналарига тавсиялар берилди. Байрам муносабати билан меҳнат қилаётган катта ходимлар рағбатлантирилди. Институт директори, Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг мухбир аъзоси Қодир Ғуломовнинг ташаббуси билан институтда турли йилларда раҳбарлик қилган академиклар Султон Умаров, Сергей Стародубцев, Убай Орипов, Содиқ Азимов, Ғиёс Умаров, Эммануэл Адировичларнинг суратларини чиздирди. Шунингдек уларнинг оила аъзолари байрам учрашувига таклиф этилди. Хуллас институтнинг ҳамда Фанлар академиясининг 50 йиллик тўйи юксак кўтаринкилик билан кутиб олинди.

Институтдан қайтар эканмиз бу даргоҳнинг, унда меҳнат қилаётган олимларнинг мамлакатимиз фанига ҳали кўп ҳисса қўшишига ишонч ҳисси дилимизни қамраб олди.

Назира СОДИҚОВА.

СУРАТЛАРДА: (юқорида, чапда) институтнинг катта илмий ходимлари, физика-математика фанлари доктори, профессор Раббон Авезов ҳамда техника фанлари номзоди Усмон Ғозиев Қуёш сув иситгичлари қурилмасида тажриба олиб бормоқдалар; (ўнгда юқорида) очиқ Қуёш тажрибахонасида; (чапда, пастда) физика-математика фанлари номзоди Суннат Дадамуҳамедов Қуёш батареяси қурилмасини синовдан ўтказмоқда; (ўнгда) физика-математика фанлари доктори, профессор Тоҳир Розиқов.

Виктор Багаев суратлари.

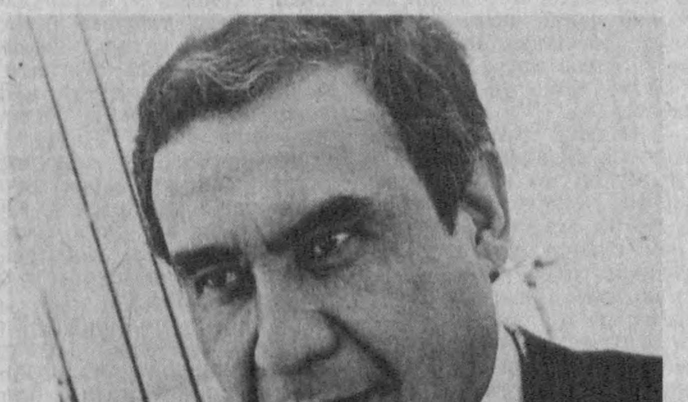

РАҚАМЛАР КЎЗГУСИДА

● ҲОЗИРГИ кунда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси таркибида 48 нафар академиклар ва 96 нафар мухбир аъзолар бор.

● АКАДЕМИЯ тизимидаги илмий-текшириш муассасаларида 6250 нафар илмий ходим меҳнат қилишмоқда. Шулардан 400 нафардан ортиғи фан докторлари, 1990 нафари фан номзодларидир.

● ШУНИСИ қувончлики, бугунги кунда академияда 1400 нафар аёллар фаолият кўрсатмоқда. Шулардан 60 нафари фан докторлари, 650 нафардан ортиғи фан номзодларидир.

● ИЛМИЙ мутахассислар етказиб беришда академия тизимидаги 38 илмий муассасада фаолият кўрсатаётган аспирантураларнинг аҳамияти катта бўлаяпти. Айни пайтда 120 мутахассислик бўйича 700 аспирант борлигини таъкидлаш зарур.

● 20 ДАН ОРТИҚ илмий-текшириш институтларида докторантуралар фаолият кўрсатаётган бўлса, уларда 35 докторант таълим олмоқда.

● АКАДЕМИЯ корхона ва муасссасалар билан турли соҳалар бўйича шартномалар тузиб, илмий текшириш ишларини олиб боришни кенг йўлга қўймоқда. Кейинги йилларда академия тизимидаги институтлар ва ташкилотлар томонидан 850 тага яқин ана шундай ишлар бажарилган.

● АКАДЕМИЯ илм-фанга кўпроқ ёшларни жалб этишга алоҳида эътибор бермоқда. Шу мақсадда 20 дан ортиқ институт ва конструкторлик бюроларида иккита илмий-ўқув маркази ва Тошкент, Самарқанд, Бухоро ҳамда бошқа шаҳарлардаги олий ўқув юртларида 30 дан ортиқ кафедра филиаллари ташкил этилган.

● АКАДЕМИЯ олимлари Туркия, Хитой, Франция, Америка Қўшма Штатлари, Исроил ва бошқа хорижий давлатларнинг илмий муассасалари билан ҳамкорлик қилишмоқда. Туркия, Хитой, Италия, Австрия, Бельгия каби мамлакатлардаги муассасалар ва фирмалар билан яқин алоқа ўрнатилган.

** Фан уфқлари*

АЛЛОМАЛАР АСОС СОЛГАН

БИЗНИНГ институтимиз Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси билан бир пайтда очилган. Зеро, яқинда илмий даргоҳнинг 50 йиллик тўйини кенг нишонлаймиз. Ўтган давр ичида бу ерда қанчадан-қанча машҳур математиклар, академик-профессорлар, фан докторлари, фан номзодлари ва амалиётчи олимлар ишлаган, ижод қилган. Ҳозирги кунда институтимизга нисбатан бир неча марта катта бўлган Механика, Сейсмология ва Кибернетика институтлари дастлабки вақтлар унинг бағрида бўлган, кейинчалик ажралиб чиққан.

Ўзбекистонда математика фанининг тараққий этиш жараёни чуқур ва қадимийлигини эслатиш жоиз. Маълумки дунёвий фанларни, хусусан математикани ривожлантиришда Муҳаммад ал-Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Улуғбек, Жамшид ал Коший ва бошқа алломаларимиз ўзларининг салмоқли ҳиссаларини қўшганлар. Ал Хоразмий ҳозирги замон алгебра фанининг асосчиси ҳисобланади.

Улуғбекдан кейин Ўрта Осиёда тарихий шароитлар туфайли фан ривожланишдан тўхтади, инқироздан чиқмади. Фақат йигирманчи асрга келиб Туркистонда илмий оқимлар пайдо бўла бошлади. Бу борада 1918 йили Туркистон давлат университетининг очилиши катта воқеа бўлди.

Математика институти ташкил қилингунга қадар математика бўйича илмий тадқиқотлар асосан университетда олиб борилиб, машҳур олим, иқтидорли педагог В. И. Романовский ва унинг шогирдлари Н. Н. Назаров, Т. А. Саримсоқов, С. Ҳ. Сирожиддинов, И. С. Аржанихлар томонидан ривожлантирилган. Математик тадқиқотлар ривожига 1943 йил ноябрь ойида Ўзбекистон Фанлар Академиясида Математика институтининг очилиши катта туртки бўлди. У собиқ СССР Фанлар Академияси Ўзбекистон физика-математика фанлари бўлими асосида ташкил этилди ва республика бўйича математик тадқиқотларни бошқарувчи марказга айланди. 1954 йилда институтга Тошкент математика мактабининг асочиси академик В. И. Романовский номи берилди.

Дастлаб институт математика ва механика институти деб номланган ва кўп соҳаларни ўз ичига қамраб олган илмий муассаса бўлиб ҳисобланар эди. Жамоанинг у ташкил бўлгандан шу кунгача босиб ўтган йўли Ўзбекистонда математика фани қай даражада ривожланганини ёрқин ифодалайди. Кўплаб математик олимларимизнинг биргаликдаги илмий ишлари Республикада математика фанининг мустаҳкам пойдеворини яратди. Ҳозирги кунда бу ерда 7 та бўлим ишлаб турибди. Ўзбекистонда олиб борилаётган тадқиқотларни бошқармоқда ва фан докторлари, фан номзодлари тайёрлаш юзасидан катта ишларни амалга оширмоқда.

Институтимизда ҳозирги замон математикасининг эҳтимоллар назарияси ва математик статистика, дифференциал тенгламалар ва математик физика, функционал анализ ва функциялар назарияси, алгебра ва сонлар назарияси, ҳисоблаш математикаси, математика тарихи йўналишлари бўйича илмий изланишлар олиб борилаяпти. Эҳтимоллар назарияси ва математик статистика соҳасидаги дастлабки тадқиқотларга В. И. Романовский асос солган бўлса, кейинчалик Т. А. Саримсоқов, С. Х. Сирожиддинов ва уларнинг шогирдлари томонидан давом эттирилди. Бунда Марков жараёнлари ва занжирлари назариясига оид натижалар муҳимлигини таъкидлаш лозим. Кейинчалик тармоқланувчи жараёнлар, эпидемик-тарқалувчи жараёнлар, оммавий хизмат кўрсатишнинг турли хил моделларини эҳтимолий ва статистик анализига доир кенг миқёсли тадқиқотлар олиб борилди.

Дифференциал тенгламалар ва математик-физика соҳасида дастлаб чизиқсиз интеграл тенгламалар, интегро-дифференциал тенгламалар, кейинчалик хусусий ҳосилали дифференциал тенгламалар системалари ўрганилиб майдон назарияси масалаларига тадбиқ қилинди. 60-йилларнинг бошларига келиб М. С. Салоҳиддинов ва Т. Ж. Жўраев раҳбарлигидаги ноклассик тенгламалар учун чегаравий масалалар назариясига доир изланишлар ўз самарасини берди. Худди шуларга ўхшаш функционал анализ, сонлар назарияси ва математика тарихини яратиш юзасидан олиб борилган кенг кўламдаги ишларни таъкидлаб ўтиш зарур. Ўрта Осиёдаги синоптик жараёнларни статистик-стохастик нуқтаи назардан ўрганиш бўйича ҳам изланишлар олиб борилди. Синоптик жараёнлар усулларини текширишга Марков занжирлари назариясининг қўлланилиши натижасида ўлканинг об-ҳаво ҳолатлари (климатология) динамикаси жадвали тузилди. Об-ҳаво ҳолатларини олдиндан айтиб бериш бўйича сонли, миқдорий усуллар яратишга кенг ўрин берилди. Ўлка синоптиқ ҳолатларини анализ қиладиган услублар ишлаб чиқилди. Сўнгги пайтларда математик услубларнинг геология масалаларига, технологик ва техник жараёнларини моделлаштиришга, физика, биология ва бошқа тажрибалар натижаларини статистик нуқтаи назардан таҳлил қилиш масалаларига қўллаш бўйича тадқиқотларни кенгайтириш ва ривожлантириш анъанасига кўпроқ эътибор берилмоқда.

Ҳозир институтимиздаги 70 илмий ходимдан 16 нафари фан доктори, шулардан уч нафари академик, икки нафари академиянинг мухбир аъзоси, 30 дан ортиқ ходимларимиз фан номзоди. Шу ўринда республикамизга юқори малакали мутахассислар тарбиялаб, тайёрлаб беришда Москва, Новосибирск, Санкт-Петербург, Киев шаҳарлари олимларининг ёрдами беқиёс бўлганлигини таъкидлаш зарур. Ҳозир ҳам Ўзбекистон математиклари собиқ Иттифоқнинг кўплаб шаҳарларидаги олимлар ва илм мактаблари билан яқин алоқада. Эндиликда ўзимиз нафақат республика, балки яқин Шарқ мамлакатлари ва кўплаб хорижий давлатлар учун математиклар етказиб бермоқдамиз. Институт аспирантура ва докторантурасига эга бўлиб, шу кунгача 300 га яқин фан номзодлари, қирқдан ортиқ фан докторлари тайёрлаб берди. Олимларимиз шартнома бўйича чет элларда ишламоқдалар.

Бизни жаҳон танимоқда. 1986 йили Тошкентда дунёнинг 40 дан ортиқ мамлакатларидан келган машҳур олимлар иштирокида Бернулли номидаги эҳтимоллар назарияси ва математик статистика жамиятининг Биринчи умумжаҳон конгресси бўлиб ўтди. Шунингдек, эҳтимоллар назарияси бўйича III-Совет—Япон симпозиуми, Бутуниттифоқ топология анжумани, ноассоциатив алгебралар бўйича Халқаро анжуман-мактаб, Самарқандда математик-физика ва анализнинг нокоррект масалалари бўйича Совет—Италия анжуман-мактаби ўтказилди. Олимларимиз юқори савияда иш олиб бораётганлари ҳақида Республикамиз Президенти Ислом Каримовнинг БМТ Бош Ассамблеяси 48-сессиясида қилган маърузасида тилга олиниши бизда ифтихор туйғусини уйғотади.

Фанимиз келажаги бу ёш авлодни тарбиялаш, улар орасидан қобилиятли ўқувчиларни танлаш борасида ҳам бир қанча ибратли ишлар амалга оширилмоқда. Тошкент Давлат университети қошида очилган С. Ҳ. Сирожиддинов номидаги ёш математиклар ва физиклар лицейи институт оталигида. Бу ерда ходимларимиз маърузалар ўқийдилар, машғулотлар олиб борадилар ва республикамизнинг етакчи математик олимлари билан учрашувлар ташкил қиладилар.

Шавкат АЮПОВ,
Математика институтининг директори, Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг мухбир аъзоси.

* *Куз лавҳалари*

ЎЗИНГГА МАФТУН ҚИЛДИНГ

ОЛТИНРАНГ куз. Борлиқ олтин рангга бурканган. У қуёш саховатидан сўзлайди. Дов-дарахтлар, майсалар, ўт-ўланлар, гулларнинг япроқларида офтоб суврати акс этган. У гўзал, жуда гўзал. Таърифлашга сўз ожиз, қалам ожиз. Фақат завқ олиш, баҳраманд бўлиш мумкин ундан.

Куз... Мусаввир суратларида ранглари жуда сирли кўринади. Табиатнинг бетакрор ранглари сирли эртаклар сўзлайди. Майин шаббодадан япроқларнинг шилдираши борлиқни шу сирдан огоҳ қилмоқчи бўлгандай гўё. Сиз уни аниқ эшитасиз. Шунинг учун мафтун бўлиб туриб қоласиз. Нигоҳингиз эса сап-сариқ олтиндай товланаётган куз япроқларига қадалган. Фикру зикрингиз унда. Атрофингиздаги одамлар, автомобилларнинг ҳаракатини пайқамайсиз ҳам. Борлиқдан бир лаҳза узиласиз. Хаёлингиздан бир-бир болалик хотираларингиз ўта бошлайди. Бўйингиз баравар ғўзалар орасидан дам кўриниб, дам кўмилиб, онангизга пахта теришганингиз, қўшни болалар билан боғдаги сап-сариқ беҳилардан бир этак териб қочиб, еганингиз, укангизга қоғоздан елканли кема ясаб бериб, биргаликда тагидаги тошлар кўриниб турган сойда оқизиб, унинг кетидан шодон чопган пайтларингиз ёдингизга тушади.

Куз... Хотиранинг сарғайган варағига ўхшайди. Айнан, шу фаслда киши кўнгли сокинликка илҳақ бўлади. Гўзалликни ҳис қилган, ҳаёт ташвишларидан бир зумгина холи бўлишга қодир инсон кўп қумсайди бу сокинликни. У бир кунги рўзғор ташвишларини сокинлик билан сирлашишга қурбон қилади. Кўча, хиёбон, боғларни кезади. Телба шамоллар ошно бўлади. Йўлакларга тўшалган япроқлар бир-бирини қувлайди.

Этни бироз жунжиктирувчи салқин ҳаво бўлгани учун боғлар болалар қийқириғидан бўшаган. Ҳар жой, ҳар жойдаги курсиларда эса битта-иккита ошиқ-маъшуқалар бўлмаса ўзича сайрга чиққанлар ҳам кам учрайди. Қулоққа япроқларнинг ёқимли шилдираши, кичкинагина ариқчадаги тиниқ сувнинг жилдираши эшитилади. У хаёлда акс-садо беради. Буни пайқаган киши сеҳрланиб қолади. Худди эртакдагидай. У борлиқни унутади. Табиатнинг бу бетакрор гўзаллигига маҳлиё бўлиб қолади. Негадир шу пайтда тўлиб-тошади ва ҳатто хурсандчиликданми ёки ҳайратданми бор овози билан бақиргиси, одамларни бу мўъжизадан огоҳ этгиси келади. Одамлар эса ўз ташвиши билан банд. Улар табиат ёйган сариқ сепини пайқашмайди ҳам. Фақатгина кузнинг ўтаётганини, ҳадемай қиш келишини яхши билишади. Шундан ташвишга тушадилар. Табиат эса уларнинг кўнглини олмоқчи бўлиб, япроқлар сочади...

Кузнинг гўзаллигини ҳис қилган, у билан ҳеч бўлмаганда оний лаҳзаларда ошно бўлган киши унинг нақадар фусункорлиги олдида лол қолади. Беихтиёр манзараларига махтал бўлади. Бу эртак ёки мўъжиза эмас, айни гўзалликнинг ўзи. Қуёш нуридан либос кийган дарахтга бир қаранг-а, у оҳанрабодай эътиборингизни ўзига тортади.

Куз гўзал...

Назира ҚУРБОН қизи.

Фурқат номидаги болалар боғида шаҳар маҳаллалари ва уй-жойдан фойдаланиш идоралари спорт жамоалари ўртасида ўтказилаётган спартакиада дастурига кирган миллий кураш ва арқон тортиш бўйича мусобақалар бўлиб ўтди. Унда Шайхонтоҳур туманининг Чорсу маҳалласи вакиллари ва Мирзо Улуғбек тумани курашчилари ғолиб чиқдилар.

СУРАТЛАРДА: мусобақадан лавҳалар.

Равиль Альбеков суратлари.

* *Кечмишлар*

ҚАРИЯ

КУЗНИНГ ўрталари. Сарғайиб улгурган барглар «шитир-шитир» тўкилаяпти. Эрталабки қуёшнинг ҳали илитмаётган нурлари уйлар, дарахтлар ортидан йўлга «олачалпоқ» бўлиб тушаяпти, этни жунжиктирувчи изғирин шабада эсмоқда. Ўғилчамни етаклаб боғчасига олиб бора туриб атрофни кузатаман. Узоқда йўл ёқасидаги ариқ бўйидаги дарахтга суянганча ўтирган кишининг қорасини кўриб тааж-жубландим, чунки ҳозир ерга ясланиб ўтирадиган пайт эмас! Ер зах, беланги қилиб қўйиши ҳеч гапмас. Яқинлашгач ҳайронлигим янада ортди. Чунки у одам ҳар куни биз йўлда учратиб саломлашиб ўтадиган нуроний қария экан. «Нима бўлди, мазалари қочдимикан, ё биров хафа қилганмикан?» деган ўй миямни ялаб ўтди-ю:

— Отахон! Келинг сизни анави ўриндиққа ўтказиб қўяй, бу ер зах экан. Бироз тобингиз қочган кўринади, — дедим, аста елкаларидан тутиб. Отахон ярим юмуқ кўзларини очиб, бир атрофга, бир менга жавдираб қарадилар-да ўзларини ноқулай сезгандек бўлиб:

— Қаранг, ўғлим! Юрагим сиқилиб, бир оз санчиб ҳам қолувди. Паришон ўтириб қанча вақт ўтганини ҳам билмай қолибман, энди ўтиб кетди, — деб тараддудланиб қолдилар. Сўнг қўлимга беозоргина таяниб турдилар-да, ўриндиқ томон йўналдилар.

— Бирпас гаплашиб ўтирамиз, ҳечқиси йўқ, ҳозир янаям тузук бўлиб қоласиз, — дедим мен, бироз қалтираётган қўлларини қўйиб юбормай туриб. — Уйингизга ҳам олиб бориб қўяман!

— Йўқ, йўқ! — деди қария, ёнига қўйган халта ва сут идишни титроқ қўллари билан пайпаслар экан, қатъий. — Пулимни топмай қуруқ қўл билан уйга боролмайман. Ҳар куни набирамни боғчага қўйгач, нон, сут ва бошқа рўзғорга асқотадиган бир тансиқ нарса олиб уйга борардим. Бугун дўконга кириб чўнтагимни қарасам, кеча олган нафақа пулим йўқ...

— Отахон! — дедим мен қўрқа-писа, яна иззат-нафсларига тегиб, бехосдан хафа қилиб дилларини ранжитиб қўймаслик учун, астагина шивирлаб. — Бугунча сизга сут, нонга, набираларингизга оладиган қурут, ширинликка бироз сармоя бериб турай. Ахир бир-биримизда қолиб кетмайди, эрта-бириси куни қайтарарсиз, ҳар куни кўз-кўзга тушиб сўрашиб ўтамизку, нима дедингиз...

— Йўқ, йўқ, бунақаси кетмайди! — астойдил ўпкаланди чол. — Мени ҳижолат қилма, болам... Пулим ҳалол, у албатта топилиши керак. Ундан кейин шунча яшаб бировдан қарз кўтарган эмасман. Доимо пешона терим билан оила тебратганман. Худога минг қатла шукр, ўғил-қизларим, набираларим кўп, ҳаммаси ҳурмат қилишади... Кечагина катта ўғлим «Сизнинг пенсангиз ҳам рўзғорга сарф бўлиб кетаяпти, манави пулни чўнтагингизга солиб қўйинг» деганда, «Йўқ, бугун нафақа олдим, бир ўзимга эмас набираларимга ҳам сарфласам ёмонми, нима уни йиғиб, елкалаб «у ёққа» олиб кетаман-ми?» деб, қўлини қайтариб, олмагандим. У бўлса «Яна ўзингиз биласиз, улфат, ошна-оғайниларингиз билан чойхонада ўтирганда, номозга борганингизда йўлда ул-булга бехос керак бўлиб қолар дегандим-да» деб хафа бўлганди. Мана энди уйга қуруқ қўл билан кириб боришга уялиб ўтирибман...

Мен ҳар қанча илтимос қилмай, мағрур қария таклифимдан бош тортди ва:

— Ҳимматинг учун раҳмат, энди боланг боғчадан кеч қолиб кетмасин, — деб бизни кузатиб қолди.

Қайтаётиб ўриндиқ бўш эканлигини кўриб «уйга кетиб бўлгандир» деб хотиржам тортдим. Эртасига боғчадан келаётиб қарияни яна учратдим. Қўлларида семизгина халта, сут идиш бор. Соқоллари чиройли қилиб тарашланган, эгниларида кул ранг дазмолланган шим, қўнғир кулрангли камзул, унинг ёқасидан оппоқ яктак кўриниб турибди. Одатдагидек саломлашиб ўтиб кетаётган эдим, имлаб тўхтатиб гапга тутдилар.

— Кеча уйга минг хил ўй-хаёлда қайтиб боришим ҳамоно мактабда ўқийдиган набирам билан келиним пешвоз чиқишиб: «Оппоқ дада, дадажон» дейишиб, ҳаяллаб қолганимдан хавотир олишганини, энди қидириб чиқишмоқчи бўлишаётганларида ўзим кириб келиб қолганимни айтишди, барака топгурлар. Дарров аччиққина иссиқ чой дамлаб бериб, ҳолимни, соғлигимни суриштиришди. Сўнг, сўнгра... ичи пулга тўла ҳамёнимни қўлимга тутқазишди. У ўтган куни пешин пайтида исиб лохас бўлиб кетганимда ечиб чорпоя суянчиғига илиб қўйган чакмоним чўнтагидан сирғалиб шундайгина райҳон туплари орасига тушган экан. Набирам ҳовлига сув сепаётиб кўриб қолибди. Ҳалол экан, шунга хурсандман!

Қариянинг самимий сўзларига қулоқ тутар эканман, нуроний чеҳрасига назар солдим. Унинг қўй кўзларида тўлиб тўпланган ёшнинг бир томчиси юмалаб тушаётган экан.

Баҳром ТОЖИЕВ.

Оҳак қандай сақланади?

● **Уйимизни таъмирлаш учун оҳак олиб қўйганмиз. Уни қишда қандай сақлаш керак? Шу ҳақда билмоқчи эдик.**

К. Омонов,
Чилонзор тумани.

МУТАХАССИСЛАРНИНГ фикрича, оҳак қуруқ ва хамир ҳолатида сақланади. Қуруқ оҳак сўндирилмаган ҳисобланади ва усти ёпиқ саройларда қуруқ ҳолда сақланади. Қуруқ оҳакка оз миқдорда бўлсада сув томса оҳак сўниши ва бунда юқори ҳарорат ҳосил қилиб, ёғоч материалларни ёндириб юбориши мумкин.

Оҳакни сувда сўндириб хамир ҳолатида усти ёпиқ яшик ёки чуқурларда чексиз муддатгача сақласа бўлади. Ҳатто 30 даража совуқда қолган оҳак хамирини қурилиш қоришмалари тайёрлашда ишлатиш мумкин. Лекин бу ҳолда оҳак қоришмаси тайёрланаётганда оҳак хамири маркаси 10 фоизгача пасайганлиги ҳисобга олинади.

Оҳак сифатини текширишнинг қуйидаги оддий усули бор. Оҳак ва қумдан 1:3 нисбатда қоришма тайёрлаб, устма-устига етти қатор ғишт устун терилади ва тўрт кун сақланади. Бешинчи куни эса энг юқоридаги ғиштни икки четидан ушлаб тик ҳолда аста кўтарилади. Агар ғишт кўчиб узилиб кетмаса, оҳак сифатли ҳисобланади ва ундан тайёрланган қоришмани ғиштли девор ҳамда печка қуриш учун ишлатиш мумкин.

Шифобахш сувқалампир

● **Ариқ ва кўлмаклар бўйида ўсувчи, меваси ёнғоқча шаклидаги сувқалампир ўсимлиги шифобахш дейишади. Ҳозир унинг меваси айни пишиб етилди. Илтимос, шу ўсимлик ҳақида маълумот берсангиз.**

С. Даминов,
меҳнат кексаси.

СУВҚАЛАМПИР таркибида гликозидлар, қандлар, органик кислоталар ва бошқа дармондорилар бор. Шу боис халқ табобатида унинг дамламаси безгак, ич кетиш, бавосил касалликлари ҳамда қон оқишини тўхтатувчи, оғриқ қолдирувчи дори сифатида ишлатилади. Булардан ташқари сувқалампир турли яраларга даво қилинади.

Ўсимликдан дамлама тайёрлаш учун оғзи ёпиладиган идишга бир стакан қайнаб турган сув қуйиб, устига сувқалампирнинг майдаланган ер устки қисмидан бир ош қошиқ солинади ва бир соат дамлаб қўйилади. Сўнгра докада сузилади. Юқорида айтиб ўтилган касалликларга даво мақсадида кунига 3 маҳал овқатдан олдин бир ош қошиқдан ичилади.

Шуни ҳам эслатиб ўтиш жоизки, сувқалампир гуллаганда ўсимлик ер устки қисмининг юқорисидан ўриб олинади. Сўнгра тезда салқин ерга юпқа ёйиб қуритилади. Тез қуритилмаса қорайиб кетади.

* *Сўраган эдингиз...*

Ҳосилдорлик парваришга боғлиқ

● **Ҳурматли таҳририят! Ҳовлимизда олма, нок, беҳи, шафтоли, гилос каби мевали дарахтлар бор. Дарахтларни куз фаслида тўғри парваришлаш, мўл ҳосил гарови, дейишади. Шундай экан, айни кунларда қандай агротехник тадбирларни амалга ошириш зарур?**

И. Собиров, ишчи.

Муштарийимизнинг саволига Р. Шредер номидаги илмий ишлаб чиқариш бирлашмасининг бўлим мудири, қишлоқ хўжалик фанлари номзоди М. Собиров шундай жавоб берди:

— Мева дарахтларини ўғитлаш, суғориш ва парваришлашга катта эътибор бериш лозим. Минерал ўғитлардан фосфор ва калийни кузда ерни шудгорлашдан олдин (октябрь—ноябрь) берилса, азотни ёш ва ҳосилга кирган дарахт тагига озуқа тариқасида ёзда 12—14 сантиметр чуқурликда солинади.

Кузда органик ва минерал ўғитлар 30-40 сантиметр чуқурга солингани маъқул. Ёш дарахтлар ҳосилга тўлиқ киргунча ҳар бир квадрат метрга 6-8 граммдан соф азот, 3-4 граммдан соф фосфор, 2-3 граммдан калий солинади. Данакли мевалар кучли ўсганлиги учун уруғли мева дарахтларига нисбатан ўғитларни камроқ талаб қилади. Ўсувдан қолган дарахт тагига солинадиган ўғит миқдори бироз оширилади, яхши ўсаётган дарахт тагига органик ва минерал ўғитлар бериш қисман камайтирилади. Микроўғитларни кузда ёки баҳорда бир текисда ер юзасига сочилиб, минерал ўғитлар билан ерга кўмиб юборилади.

Боғни суғоришда тупроқ хусусиятини ҳам инобатга олиш зарур. Масалан, бўз тупроқнинг нам сингдириш даражаси 22 фоизни ташкил этса, шағалли ерларда 11-13 фоиз, холос.

Кузда барглар тўкилгандан кейин ва бутун қиш давомида дарахт танаси ва она шохларнинг нобуд бўлган пўстлоқлари темир сидирғич ёрдамида тозаланади. Қари дарахтдаги кавак соғлом жойигача тозаланиб, 5 фоизли мис купороси эритмасида дезинфекция қилиниб, унга цемент ёки қум аралашмаси тўлдирилади.

Шавкат САЪДИЕВ тайёрлади.

* *«О2» хабар беради*

ЖИНОЯТ ЖАЗОСИЗ ҚОЛМАЙДИ

1993 йилнинг 18—24 октябрь кунлари ўтган йилнинг худди шу даврига нисбатан Тошкентда жиноятчилик 38 фоизга камайди, ҳуқуқбузарлик ҳолларининг ўз вақтида очилиши эса 79 фоизни ташкил этди.

● 16 октябрь куни номаълум кимса Муртазоев кўчасида жойлашган умумий ётоқхона хоналаридан бирида 1975 йилда туғилган қизнинг кўкрак қисмига пичоқ жароҳати етказган. Жароҳатнинг оғирлигидан жабрланувчи касалхонага олиб кетилаётган пайтда йўлда жон берган. Тошкент шаҳар Ички ишлар бош бошқармаси жиноят қидирув хизмати ходимларининг ўз вақтида кўрган чора-тадбирлари натижасида мазкур қотилликни амалга оширган 1975 йилда туғилган, Қўқон шаҳрининг фуқароси қўлга олинди. Ҳозир жиноят сабаблари аниқланмоқда.

● Худди шу куни Фурқат кўчасидаги бадиий билим юрти қаршисида пойтахт милицияси жиноят қидирув бошқармаси ходимлари томонидан 1966 йилда туғилган чет эл фуқароси ва 1948 йилда туғилган «Универсал» кооперативининг таъминотчиси ушланди. Текширув пайтида уларнинг ёнларидан 28 килограмм 930 грамм миқдордаги гиёвандлик моддаси топилди. Уларнинг хонадонлари тинтув қилинганида эса ушланганлардан бирининг уйидан сақлаш учун тегишли ҳужжатлари бўлмаган милтиқ топилди ва мусодара этилди.

● 19 октябрь кундузи 1972 йилда туғилган тижорат дўконининг сотувчиси ўзининг 1976 йилда туғилган шериги билан Жарариқ даҳасидаги 2-гуруҳ ногиронининг хонадонига кириб бритва билан уй эгасини қўрқитиб унинг хорижда ишланган видео ва аудиомагнитафонларини олиб жуфтакни ростлашган. Шайхонтоҳур тумани Ички ишлар бошқармаси жиноят қидирув бўлими ходимлари томонидан тез орада босқинчилар қўлга олинди. Ҳозир жиноий иш очилиб, тергов ҳаракатлари кетмоқда.

● 20 октябрь куни Озарбойжон Республикасининг фуқаролари бўлмиш илгари ушланган кимсалар устидан тергов ишлари ўтказилаётган пайтда маълум бўлдики, улар Сапёрлар кўчасида жойлашган уйлардан бирининг лифтида тиббиёт билим юртининг ўқувчисини Туркияга авиабилет тўғрилаб берамиз деб алдаб тўппонча билан уни қўрқитганлар ва 475 минг сўм пули ва 122 АҚШ долларини олиб ғойиб бўлишган экан.

● 21 октябрь кундузи номаълум кимсалар Олой бозори ёнидаги Каблуков кўчасида ҳайдовчи томонидан қаровсиз қолдирилган 4 тонна буғдой ортилган «Маз-5549» маркали машинани олиб қочишган. Юнусобод тумани ички ишлар бошқармаси тартиб посбонларининг саъй-ҳаракатлари билан мазкур жиноятни амалга оширган ҳеч қаерда ўқимайдиган ва ишламайдиган икки ёш йигит ушланди.

● Худди шу куни Қўйлиқ даҳасида жойлашган дўконнинг эшигини бузиб ичкарига кирган ўғрилар дўкондан бир неча қути сигарет, 300 минг сўм миқдордаги пул ва 40 килограмм сариёғни олиб жуфтакни ростлашгани ҳақида Ички ишлар идораларига хабар келди. Яккасарой тумани тартиб посбонларининг сергакликлари туфайли ушбу жиноятни икки ёш йигит амалга оширганлиги аниқланди ва тез орада улар қўлга олинди.

● 24 октябрь куни Сергели тумани тартиб посбонлари томонидан махсус тадбирлар ўтказилаётган вақтда 1975 йилда туғилган шахс хонадонидан 7,2 миллиметр калибрдаги қўлбола тўппонча топилди ва мусодара этилди.

Тошкент шаҳар Ички ишлар бош бошқармасининг матбуот гуруҳи.

Муҳаррир ўринбосари Солиҳ ЁҚУБОВ.

ТИЖОРАТ ХАБАРЛАРИ ВА ЭЪЛОНЛАР

МАНЗАРАЛИ БОҒДОРЧИЛИК ВА ГУЛЧИЛИК ДАВЛАТ ХЎЖАЛИГИ

НОЯБРЬ ОЙИДАН БОШЛАБ

АҲОЛИГА ВА ТАШКИЛОТЛАРГА

пул ўтказиш йўли билан ва нақд пулга турли хил мевали, манзарали ва игна баргли дарахтлар ҳамда атиргул ва бошқа бутали ўсимликларнинг кўчатларини

ЧЕКЛАНМАГАН МИҚДОРДА СОТАДИ

Манзилгоҳимиз: 700115, Тошкент шаҳри, Чилонзор тумани, Пионер кўчаси, 17-уй.

Телефонлар: 77-44-23, 77-44-52.

ЙЎЛОВЧИЛАР ДИҚҚАТИГА!

А. Қаҳҳор кўчасида канализация тармоғи ётқизилиши муносабати билан

4—12 НОЯБРЬ КУНЛАРИ

135-АВТОБУС ЙЎНАЛИШИ ҲАРАКАТИ Бобур кўчаси бўйлаб ташкил этилади.

«ТОШКЕНТ ШАҲАР ЙЎЛОВЧИТРАНС» ДАВЛАТ УЮШМАСИ.

ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ ЦИРКИ

ТОШКЕНБОЙ ЭГАМБЕРДИЕВ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЦИРКИДА

4—11 ноябрь кунлари

МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ КУЗГИ ТАЪТИЛ КУНЛАРИДА

БОЛАЛАР, СИЗЛАР УЧУН!

КАТТА ЦИРК ТОМОШАЛАРИ

РАНГ-БАРАНГ ДАСТУР

ТОМОШАЛАР: 4, 5 ноябрда соат 14.00 да; 6, 7 ноябрда соат 12.00 ва 15.00 да; 8, 9, 10, 11 ноябрда соат 14.00 да БОШЛАНАДИ.

Чипталар нақд пулга ва пул ўтказиш йўли билан сотилади.

ҚИШЛОҚ ТОМОШАБИНЛАРИГА НАВБАТДАН ТАШҚАРИ ХИЗМАТ КЎРСАТИЛАДИ.

Оммавий талабномалар қабул қилинади.

КАССА СОАТ 9.00 ДАН 18.00 ГАЧА ИШЛАЙДИ.

Маълумотлар олиш учун телефонлар: 44-29-04, 44-35-91.

ДИҚҚАТ!

ҲАМ САВОБУ ҲАМ САЁҲАТ ИСТАЙСИЗМИ?
МАРҲАМАТ!
«ЎЗБЕКТУРИЗМ» миллий компаниясининг ТОШКЕНТ ШАҲАР МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ НОЯБРЬ ВА ДЕКАБРЬ ОЙЛАРИДА
САУДИЯ АРАБИСТОНИГА
САЁҲАТ УЮШТИРАЯПТИ

Мақсад «УМРА»дек савобдан баҳраманд этиш, шунингдек БУХОРОГА (Баҳоуддин НАҚШБАНДИЙ мақбараси) **ва ТУРКИСТОНГА** (Аҳмад Яссавий мақбараси) **ЗИЁРАТ ҚИЛИШГА ТАКЛИФ ЭТАДИ.**

САУДИЯ АРАБИСТОНИ — 7 кун — 75 АҚШ доллари + 640.000 сўм.

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, Буюк Ипак йўли кўчаси, 115-уй, 3-қават, 56-хона.

Телефонларимиз: 64-47-63, 67-53-91, 67-47-59, 68-67-64.

«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

ИШГА ТАКЛИФ ҚИЛАДИ

ЛИФТЛАР БЎЙИЧА электромеханиклар,
газ-электр пайвандчилар,
электрчилар,
сантехниклар,
ҳовли супурувчилар.

Мурожаат учун манзилгоҳ: Буюк Турон кўчаси, 41-уй, ходимлар бўлими.

МУАССАСАЛАР, КОРХОНАЛАР, ШИРКАТЛАР ВА ТАШКИЛОТЛАРНИНГ РАҲБАРЛАРИ ДИҚҚАТИГА!

Муҳандислик — коммуникация ишлари, иншоотлар қурилиши ва уларни таъмирлаш, ободонлаштириш ишларини мувофиқлаштириш ва кўчаларни кўп карра қазишга йўл қўймаслик мақсадида Тошкент шаҳар ҳокимияти ҳузуридаги муҳандислик тармоқларини, иншоотларни қуриш ва ободонлаштириш ишларини олиб бориш ҳуқуқини берадиган ордерларни бериш масаласини кўриб чиқадиган комиссия ва шаҳардаги ободонлаштириш объектлари ҳолатини назорат қиладиган Бошқарма 1994 йилда бажарилиши зарур бўлган объектлар манзили ва муддати кўрсатилган рўйхатни эълон чиққан кундан бошлаб бир ой муддат давомида қуйидаги манзилга топширишларини сўрайди: Тошкент шаҳри, Моварооуннаҳр кўчаси, 4-уй, 6-йўлак, 3-қават. Телефонлар: 33-52-66, 33-08-44.

Кўрсатилган муддатда ишлар олиб бориладиган объектлар рўйхати топширилмаган тақдирда, қазиш ишларини олиб боришга рухсат берилмайди.

ХУСУСИЙ ЭЪЛОНЛАР

Болаларнинг тўйимли «Ньютрикэр спешиал» аралашмасини ҳар қандай баҳода сотиб оламан. Телефон — 97-95-56.

Тошкент шаҳридаги 12-ХТБЮ томонидан Ўткирбек Маҳкамович Холматов номига берилган Б сериядаги 209801 сонли йўқолган диплом бекор қилинади.

Тошкент ҳисоб-кредит техникуми томонидан Туронова Сабоҳат номига берилган 523547 сонли йўқолган диплом бекор қилинади.

Девор керамзит блоклари сотилади. Телефон: 74-20-04.

Мебелларни йиғиб бераман. Телефон — 98-56-42. Тўлқин.

Туристик саёҳатлар учун кредитга пул бераман. Телефон — 62-09-04.

Металл эшиклар ва панжараларни тайёрлаймиз ва ўрнатиб берамиз. Телефон — 72-06-87.

Тошкент шаҳар Юнусобод тумани халқ таълими бўлими ходимлари, туман касаба уюшмаси, Олим Хўжаев номли 21-ўрта мактаб жамоалари шу мактабнинг ўқув ишлари бўлими мудири М. А. Абдураҳмоновага онаси

МАЪФИРАТ аянинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этадилар.

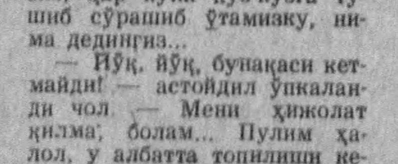

Тошкент оқшоми

МУАССИСЛАР: Халқ депутатлари Тошкент шаҳар Кенгаши ва «Тошкент оқшоми» журналистларининг жамоаси

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот комитетида рўйхатга олинган. Рўйхат сони — 000101.

Шанба ва якшанбадан ташқари ҳар куни ўзбек тилида чиқади.

ТЕЛЕФОНЛАР: хатлар — 33-29-70; эълон ва тижорат хабарларини жойлаштириш масалалари бўйича 32-81-42, 32-55-34, 33-56-67.

Эълонлар ва тижорат хабарлари аниқ ва тўғрилиги учун жавобгарлик уларни берган ташкилот ва шахслар зиммасидадир.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй.
Ҳажми — 2 босма табоқ. Офсет. Қоғоз бичими А — 2. Нашр кўрсаткичи 64690.

■ Босмага бериш вақти 11.30 ■ Босмага берилди 11.30.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Маҳкамасининг Ишлар бошқармаси ҳузуридаги «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй. 1 2 3 4 5 6

Буюртма Г—640. 17299 нусхада.